

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FEN BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ ANA BİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVREYE YÖNELİK
BİLİNÇLERİNE OKUDUKLARI BÖLÜMÜN, CİNSİYETİN VE SOSYO -
KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

LÜTFİ YALÇIN

TEZ DANIŞMANI: YRD. DOÇ. DR. NİHAL DOĞAN

BOLU - 2009

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Lütfi Yalçın'a ait İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Bilinçlerine Okudukları Bölümün, Cinsiyetin ve Sosyo – Kültürel Faktörlerin İlişkilerinin İncelenmesi adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Nihal DOĞAN

imza

Üye : Prof. Dr. Mehmet BAHAR

imza

Üye : Yrd. Doç. Dr. Zeki ARSAL

imza

Prof. Dr. Gönül ÜLKER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET:

Yüksek Lisans Tezi

Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nihal DOĞAN

Temmuz 2009, 107 Sayfa

Bu çalışma i) ilköğretim öğretmen adaylarının çevre yönelik bilinçleri ile okudukları bölümün ii) cinsiyetlerinin ve iii) sosyo - kültürel faktörlerin ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini 2006-2007 öğretim yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesinde eğitim gören 120 erkek (%42.2) ve 165 kadın (%57.8)' dan oluşan toplam 285 katılımcı oluşturmaktadır.

Çalışmada; adaptasyon çalışmaları tamamlanan Çevre Bilinci Ölçeği (ÇBÖ) , 7'li likert tipi ölçek olarak düzenlenmiştir. 53 maddeden oluşan Çevre Bilinci Ölçeği; Doğanın Tadı (9 madde), Çevresel Eylemler (9 madde), Çevresel Tehdit (10 madde), İnsanların Doğadan Faydalanması (10 madde), Bilim ve Teknolojiye Güven (8 madde) ve Nüfus Artışı Politikalarına Destek (7 madde) olmak üzere 6 alt başlıktan oluşmaktadır. Ölçeğin cevap seçenekleri; 1'den (Kesinlikle katılmıyorum) 7'ye (Kesinlikle katılıyorum) kadar derecelendirilmiş olup, olumsuz olan ifadeler ters çevrilerek kodlanmıştır.

Uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS 15.00 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizlerinde her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkene etkisini belirlemek için varyans analizi (ANOVA) yararlanılmıştır. Cinsiyetin çevre bilinci üzerindeki etkisi de t-testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre Çevre Bilinci Ölçeği (ÇBÖ)'nin toplam analizi dikkate alındığında İlköğretim Ana Bilim Dalları (Fen ve Teknoloji Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği ve Özel Eğitim Öğretmenliği) arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak Çevre Bilinci Ölçeğine ait bazı alt bölümlerde anlamlı fark tespit edilmiştir. Bu anlamlı fark çevreye yönelik hiç ders almayan bölümler yönündedir. Çevreye yönelik derslerin yoğun olduğu Fen ve Teknoloji bölümü yönünde olması beklenen bu anlamlı farklılığın diğer bölümler yönünde olması ilgi çekicidir. Ayrıca toplam analizinde cinsiyetin anlamlı bir fark oluşturmadığı ancak bazı alt bölümlerde ise anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlı fark kadınlar lehinedir. Öğretmen adaylarının sahip olduğu sosyo – kültürel özelliklerle çevreye yönelik bilinçleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Yapılan çalışmada öğretmen adaylarının sahip oldukları çevre bilincinin aldıkları çevre derslerinden etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda üniversitede Çevre Eğitime yönelik görüş, politika ve programların tekrar gözden geçirilmesi ve yeniden yapılanmaya gidilmesi gerekliliği öngörülebilir.

Anahtar Kelimeler; Çevre eğitimi, çevre bilinci ölçeği, ilköğretim, Kişisel Çevre Bilinci Anketi,

ABSTRACT

PRIMARY SCHOOL TEACHER CANDIDATES' TOWARD ENVIROMENTAL CONSCIOUS EDUCATION DEPARTMENT, SEX AND SOSYO - CULTURAL POSITION'S EFFECT IS SEARCHED

Yalçın, Lütfi

Master Thesis, Faculty of Education

Thesis Advisor: Associate Professor Dr. Mehmet BAHAR

July 2009, 107 pages

In this study the education department effects on nature consciousness searched on elementary school teacher students. Also effects of sex, social and cultural conditions searched too.

Samples of study are from 120 men (%42.8) and 165 women (%57.8), totally 285 students of Abant Izzet Baysal University in 2006-2007 academic year.

In study; adaptation work done Environment Conscious Scale (NCS), arranged by 7th likert type. Natural Conscious Scale (53 item) contains 6 subtitle; Taste of Nature (9 item), Environmental Actions (9 item), Environmental Threat (10 item), Natural Benefits of Humanity (10 item), Trust to the Science and Technology (8 item), and Population Rise Policy Support (7 item). Answer`s of Scale; 1 (I am absolutely not agree with) to 7 (I am absolutely agree with) and negative answers coded reverse.

Data`s analyzed by package program called SPSS 15.00. In statistical analyze for the effect of each independent variable to dependent one variance analyze (ANOVA) used. For the effect of sex on environmental conscious t-test is used.

Due to findings Environment Conscious Scale (ECS) total analysis considered and no significant difference found between Elementary Education Departments. But in some subgroups significant differences obtained. These significant differences are in departments which not taking environmental lessons. In total analysis sex do not make significant differences but in some subgroups make significant differences. This difference is in favour of women.

In study students` environment consciousness is not effected from environmental lessons. Due to this study environmental lessons taken in university do not make an effect , so reconsideration in Environment Education Program is suggested.

Keywords: Environment Education, Sex, Environment Conscious Scale

İnsanların En Güzeline...

TEŞEKKÜR

Sayın Yrd. Doç. Dr. Nihal DOĞAN' a araştırma boyunca göstermiş olduğu rehberlik ve anlayışı için en içten teşekkürlerimi sunarım. Sayın Doç. Dr. Mehmet BAHAR'a ve sayın Yrd.Doç.Dr. Bayram BIÇAK' a yardımları ve çabaları için teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca derslerine katıldığım veya derslerine katılmadığım halde kendilerinden birçok deneyim kazandığım öğretim üyelerine de teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımnda bana en çok destek veren sevgili arkadaşım Süleyman AK'a yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca beni bu seviyelere kadar getiren, hiçbir zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve benim her zaman yanımda olan anneme, babama en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İTHAF.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xv

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.1.1. Alt Problemler.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi.....	6
1.3. Sınırlılıklar	7
1.4. Sayıtlar.....	7
1.5. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

2. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	9
2.1. TUTUM.....	9
2.1.1. Tutumların Özellikleri.....	9
2.1.2. Tutumların Özellikleri.....	9
2.1.3. Tutumların Oluşması.....	10
2.2. ÇEVRE EĞİTİMİNİN ÖNEMİ.....	11
2.3. ÇEVRE EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	12
2.3.1. Tiflis Bildirgesi.....	13
2.3.1.1. Tiflis Bildirgesi'ne Göre Çevre Eğitiminin Hedef, Amaç ve Esasları.....	14
2.3.1.1.1. Çevre Eğitiminin Hedefleri.....	14
2.3.1.1.2. Çevre Eğitiminin Hedefleri (Sınıflandırılmış Genel).....	15
2.3.1.1.3. Çevre Eğitiminin Esasları.....	15
2.3.1.2. Tiflis Bildirgesi Çerçevesinde Çevre Eğitiminin Özel Hedefleri.....	16
2.3.1.2.1. I. SEVİYE HEDEFLER (Ekolojik Temeller).....	16
2.3.1.2.2. II. SEVİYE HEDEFLER (Kavramsal Bilinçlenme).....	17
2.3.1.2.3. III. SEVİYE HEDEFLER (İnceleme ve Değerlendirme).....	18

2.3.1.2.4. IV. SEVİYE HEDEFLER (Çevreye Dönük Girişimcilik Becerisi).....	18
2.4. DÜNYANIN ÇEVRE SORUNLARINA YAKLAŞIMI.....	21
2.4.1. Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye.....	23
2.4.2. Ülkemizde Çevre Eğitimi.....	26
2.4.3. Çevre Eğitiminin Aşamaları.....	28
2.4.3.1. Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi.....	28
2.4.3.2. İlköğretimde Çevre Eğitimi.....	29
2.4.3.2.1. Yeni İlköğretim Programlarında Öğrencilere Verilmesi Öngörülen Çevre İçerikli Kazanımlar ve Etkinlikler.....	36
2.4.3.3. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi.....	40
2.4.3.3.1. Ortaöğretimde Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Değişiklikler.....	52
2.4.3.4. Milli Eğitim Bakanlığınca Yürütülen Yeşil Kutu Projesi.....	54
2.4.3.5. Yükseköğretimde Çevre Eğitimi.....	55

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	59
3.1. Araştırma Modeli.....	59
3.2. Evren ve Örneklem.....	61
3.3. Veri Toplama Aracı ve Uygulama Süreci.....	62
3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	63

BÖLÜM IV

4. BULGULAR	65
4.1. Araştırma Problemlerine İlişkin Bulgular.....	65

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	81
5.1. Tartışma ve Sonuçlar.....	81
5.2. Öneriler.....	86
KAYNAKÇA.....	91
EKLER	
EK – 1 Ölçek – 1 Doğanın Tadı.....	99
EK – 2 Ölçek – 2 Çevresel Eylemler.....	100
EK – 3 Ölçek – 3 Çevresel Tehdit.....	101

EK – 4 Ölçek – 4 İnsanların Doğadan Faydalanması.....	102
EK – 5 Ölçek – 5 Bilim ve Teknolojiye Güven.....	103
EK – 6 Ölçek – 6 Nüfus Artışı Politikaların Destek	104
EK –7 Kişisel Çevre Anketi.....	105
EK –8 Farklı Ana Bilim Dallarına İlişkin Çevre Bilinci Ölçeği Toplamı Analiz Sonuçları.....	107
EK –9 Cinsiyete ilişkin Çevre Bilinci Ölçeği Toplamı Analiz Sonuçları ...	108

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Eski Müfredat Programında Çevre İçerikli Ders, Ünite ve Konular.....	31
Tablo 2. Yeni Müfredat Programında Çevre İçerikli Ders, Ünite ve Konular.....	33
Tablo 3. 4. Sınıflarda Çevre Eğitimi ile İlgili Konuları İçeren Ünitelerin Kapsam ve Amaçları.....	35
Tablo 4. 5. Sınıflarda Çevre Eğitimi ile İlgili Konuları İçeren Ünitelerin Kapsam ve Amaçları.....	36
Tablo 5. MEB Fen ve Teknoloji Dersinde Çevre Eğitimine Ayrılan Süre.....	41
Tablo 6. Lise - 1 Coğrafya Müfredatında Çevre İçerikli Konular.....	56
Tablo 7. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Doğanın Tadı” bölümünden aldıkları puanların okudukları bölümlere göre ortalama ve standart sapma değerleri	65
Tablo 8. Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Doğanın Tadı” bölümünün farklı Ana Bilim Dalları açısından istatistiksel analiz sonuçları.....	66
Tablo 9. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Çevresel Eylemler” bölümünden aldıkları puanların okudukları bölümlere göre ortalama ve standart sapma değerleri	67
Tablo 10. Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Çevresel Eylemler” bölümünün farklı Ana Bilim Dalları açısından istatistiksel analiz sonuçları..	67
Tablo 11. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Çevresel Tehdit” bölümünden aldıkları puanların okudukları bölümlere göre ortalama ve standart sapma değerleri	68
Tablo 12. Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Çevresel Tehdit” bölümünün farklı Ana Bilim Dalları açısından istatistiksel analiz sonuçları.....	68

Tablo 13. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ İnsanların Doğadan Faydalanması” bölümünden aldıkları puanların okudukları bölümlere göre ortalama ve standart sapma değerleri.....	69
Tablo 14. Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “İnsanların Doğadan Faydalanması” bölümünün farklı Ana Bilim Dalları açısından istatistiksel analiz sonuçları.	69
Tablo 15. Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Bilim ve Teknolojiye Güven” bölümünün farklı Ana Bilim Dalları açısından istatistiksel analiz sonuçları.....	70
Tablo 16. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “ Bilim ve Teknolojiye Güven” bölümünden aldıkları puanların okudukları bölümlere göre ortalama ve standart sapma değerleri.....	70
Tablo 17. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “Nüfus Artışı Politikaların Destek” bölümünden aldıkları puanların okudukları bölümlere göre ortalama ve standart sapma değerleri.....	71
Tablo 18. Çevre Bilinci Ölçeğinin alt bölümlerinden “Nüfus Artışı Politikaların Destek” bölümünün farklı Ana Bilim Dalları açısından istatistiksel analiz sonuçları.....	71
Tablo 19. Cinsiyet ile Çevreye bilinç puanları ilişkisinin t-Testi sonuçları.....	72
Tablo 20. Çevre bilincinin oluşmasına etki eden etmenler.....	73
Tablo 21. Çevre ile ilgili takip edilen yayınlar.....	74
Tablo 22. Çevre bilinci konusundaki bilgilendirilmeye dair görüşler.....	74
Tablo 23. Öğretmen adaylarının mezun oldukları ortaöğretim türü ve sayıları	76

KISALTMALAR VE SEMBOLER

F	İstatistik F Değeri
%	Yüzde
X	Örneklem Puanlarının Aritmetik Ortalaması
N	Öğrenci Sayısı
p	Anlamlılık Düzeyi
ss	Standart Sapma
sd	Serbestlik Derecesi
t	t değeri
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
IEEP	Uluslararası Çevre Eğitimi Programı
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
UÇEP	Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı
ÇBÖ	Çevre Bilinci Ölçeği
DT	Doğanın Tadı
CE	Çevresel Eylemler
CT	Çevresel Tehdit
İDF	İnsanların Doğadan Faydalanması
BTG	Bilim ve Teknolojiye Güven
NAPD	Nüfus Artışı Politikalarına Destek

GİRİŞ

Dünyada bütün canlılar organik yada inorganik maddelerden oluşmuş belli bir ortamda ve karşılıklı etkileşim içinde yaşamlarını sürdürürler. Canlı varlıkların yaşamsal bağlarla bağlı oldukları, etkiledikleri ve aynı zamanda çeşitli yollardan etkilendikleri bu alana çevre ya da ortam denir. Başka bir ifadeyle, bir yuva veya evden dünyanın tümüne kadar canlıların yaşadığı ortamların tümü çevredir. (Özey, 2001)

Gelişen teknolojiyle birlikte çevre sorunları global bir tehdit haline gelmiştir. Çevreye verilen tahribatın engellenmesi ve çevre bilincini geliştirmek adına, dünyanın daha temiz bir hale gelmesi ve çevre duyarlılığının oluşabilmesi için toplumsal bir tepki oluşması gerekmektedir. (Pehlivan ve diğerleri, 2007)

Çevre sorunlarının ortaya çıkması sonucu insanlar çevrenin değerini anlamaya başlamışlardır. Çevre, uzun yıllar insanlığa bahşedilmiş sonsuz bir nimetmiş gibi düşünülmüştür (Boztaş, 2006, 114). Artık günümüzde çevre sorunları küresel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Bu yüzden, çevre sorunları için yerel ve küresel önlemler alınmakta, ulusal ve uluslar arası toplantıların sayıları hızla artmaktadır. Bu çabalar yönetsel, hukuksal ve teknolojik önlemlerin planlanması ve kabul edilmesinde etkili de olmuştur. Ancak, toplumsal düzeyde, kişilerin birey olarak, çevre sorunlarının varlığının “farkındalığı” konusunda yetersizlikler mevcuttur. Bu, çevre sorunlarıyla mücadelede, hem ülkemiz hem de diğer ülkeler için önemli bir sorundur (Özdemir ve diğerleri, 2004, s.117).

Son yıllarda eğitim-öğretim ile çevre sorunları arasındaki ilişki tekrar irdelenmeye; öğretmenler ile ders programlarının çevre duyarlılığı ve bilinci yüksek bireyler yetiştirmeye uygunluğu tekrar gözden geçirilmeye başlanmıştır. Tüm bunların sonucunda erdem, ahlâk, değer, hoşgörü, denge, birliktelik, etik, kalkınma, ekonomi gibi kavramlar ekolojik açıdan yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Çevre için eğitimin gerekliliği, önemi, işlevi ve etkileri sorgulanırken, derslerin çevreselleştirilmesi ve okullarda öğrencilere yeterli çevre bilinci verilememesi konusu birçok ülkede tartışılmaya başlanmıştır (Atasoy, 2005, s.2).

Çevre eğitiminin en büyük amacı sorumlu çevre davranışı gösteren duyarlı bireyler yetiştirmek olmalıdır. Günden güne artan ekolojik bozulma global bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel ısınma, asit yağmurları, ozon tabakasının delinmesi, okyanus kirliliği ve daha lokalize çevre problemleri halen devam eden çevre sorunlarını oluşturmaktadır.

Çevre eğitimi, çevre ve ilgili konularda bilinçli, mevcut çevre problemlerinin çözümüne katkı sağlayacak ve yenilerinin oluşumunu engelleyebilecek kişisel ve toplumsal; bilgi, beceri, tutum, görev ve sorumluluklara sahip bir dünya nüfusu geliştirme amacıyla, yaşam boyu süren disiplinler arası bir yaklaşımdır (Moseley, 2000).

Geniş anlamda çevre eğitimi; çevre bilincinin geliştirilmesi, olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması, doğal, tarihi, kültürel, sosyo - estetik değerlerin korunması, çevre korunmasına aktif olarak katılımın sağlanması ve sorunların çözümünde toplumun tüm kesimlerinin görev alması olarak tanımlanabilir (ÇB, 1997).

Çevre eğitimi, insanlarda sorgulama, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirmeyi amaçlamalıdır (Mrazek, 1993; Görümlü, 2003). Çevre bilimi, biyoloji, kimya ve jeoloji gibi doğal bilimler ve ekonomi, politika ve ahlak gibi sosyal bilimlerden oluşan ve doğa nasıl çalışır ve doğadaki nesnelerin birbirine nasıl bağlı olduğu gibi fikirleri birleştiren disiplinler arası bir çalışmadır (Cobb, 1998).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinçleri ile sosyo – kültürel ve ekonomik faktörler arasında farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Ayrıca yazılı ve görsel medya ile çevre bilinci üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Problem

Öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç düzeyleri, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlere göre farklılık göstermekte midir?

Alt Problemler

1. İlköğretim Ana Bilim Dalı öğrencilerinin (Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlikleri) çevreye yönelik bilinç düzeyleri nedir?
2. İlköğretim Ana Bilim Dalı öğrencilerinin çevreye yönelik bilinçleri, mezun oldukları ortaöğretim türleri arasında farklılık göstermekte midir?
3. İlköğretim Ana Bilim Dalı öğrencilerinin çevreye yönelik bilinçleri, anne ve babasının eğitim durumları arasında farklılık göstermekte midir?
4. İlköğretim Ana Bilim Dalı öğrencilerinin çevreye yönelik bilinçleri, anne ve babasının sahip olduğu meslek arasında farklılık göstermekte midir?
5. İlköğretim Ana Bilim Dalı öğrencilerinin çevreye yönelik bilinçleri, ikamet ettikleri yerleşim yerleri arasında farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Hızla artan nüfus ve sürekli gelişen teknolojiyle beraber insanoğlu dünyanın birçok yerine ayak basmıştır. Bununla beraber dünyanın sahip olduğu her türlü enerji ve besin kaynakları tükenmeye başlamıştır. Bu tükenme beraberinde en büyük olumsuz etken olan çevre kirliliğini oluşturmuştur.

Yapılan çalışmalar sonunda çevre kirliliğinin en temel nedeninin insanların sahip olduğu bilinç eksikliğinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda insanlara gerekli bilgiyi kazandırmak için çevre ile ilgili bilincin eğitimle verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bireylere eğitimle kazandırılacak olan çevre bilinci ile onların çevreye bakış açılarında olumlu bir değişiklik elde edilecek ve bu değişikliğin nesillerden nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Çevre eğitiminde, bireylere yeni davranışlar kazandırmada bir çok faktör evrededir. Bu faktörlerin bazıları, çevre eğitim programı, konuların eğitim ve öğretim seviyelerine göre paylaşımı, çalışma ortamları, eğitimcilerin niteliği ve diğer faktörler sayılabilir. Bu faktörler arasında bireyin çevre bilincinde önemli olduğunu düşündüğümüz sosyo-ekonomik faktörlerin göz önünde tutulması gereklidir. Çevre eğitiminin etkin bir şekilde verilmesi bu parametrelerdeki bilgi birikimine bağlıdır.

Bu çalışmanın önemi: öğretmen adaylarının sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerinin sahip oldukları çevreye yönelik bilinçlerine etkisi hakkında bilgi verecektir. Ayrıca öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinçlerine medyanın etkisi ve çevreye yönelik bilinci etkileyen etmenler hakkında da bilgi verecektir. Bu çalışmadan elde edilen verilerin çevre bilincine sahip ve çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlayabilecek bir toplum oluşturulmasında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Çevre

“Çevre, belli bir yaşam ortamında canlıların yaşamı üzerinde etkili olan fiziksel, kimyasal ve biyotik faktörlerin bütünlüğüdür. Daha kısa bir tanımla organizmaların yaşamı üzerinde etkili olan bütün faktörler onun çevresidir”

“Çevre, canlı ve cansız çevre olmak üzere iki türdür. Canlı çevre, canlı ile aynı fiziksel alanı paylaşan ve canlıyı doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen diğer tüm canlılardır. Cansız çevre ise canlıların içinde veya üzerinde yaşantılarını sürdürdükleri kaya ve su gibi somut ortamlardır.” (Yücel, 2006).

Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi belli bir alan içerisinde yaşayan canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu ortama çevre diyoruz. Bu alan üzerindeki en büyük etki ise muhakkak ki insan eliyle oluşmaktadır.

Çevre Bilinci:

Çevre bilincinin düşünsel, duygusal ve davranışsal boyutları vardır. Diğer bir deyişle çevre bilinci; çevreyle ilgili kararları, ilkeleri, yorumları içeren düşüncelerden, bu düşüncelerin yaşama aktarılması olan davranışlardan ve bütün bunlarla ilgili olarak çeşitli duygulardan oluşmaktadır (Türküm, 2006).

Neyişçi' ye göre; çevre dostu olmak, ekosistemin bir bileşeni olarak neslini sürdürebilme anlamında, insan için, bir ekolojik dürtü ve bir ekolojik gerçektir (Öznacar, 2005; TEMA, 2004).

Kışlalıoğlu ve Berkes'e göre; çevrecilik her şeyden önce gelecek kuşaklara yöneliktir. Bir toplumda, kısa vadeli kararlar ve uzun vadeli ekolojik değerlerin çatıştığı durumlarda, gelecek kuşaklara olan sorumluluğun da düşünülmesi gerekmektedir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1985; Yalçın, 1993).

Çevre bilinci ya da çevrecilik bireylerin gönüllü olarak çevre yönelik tüm çalışmalara katılıp geleceğe çok daha güzel bir çevre bırakmak için çalışmasıdır. Bu çalışma içerisinde kendiyle başlayan çevresel aydınlanmayı en yakınından başlatarak herkese örnek olacak şekilde yaşaması ve yaşatmaya çalışmasıdır.

Çevre Sorunu

Çevre sorunu; doğa ve doğa kaynaklarının aşırı ve yanlış kullanımı ile doğanın temel fiziksel öğeleri olan hava, su ve toprak kirlenmesinin doğal çevre üzerinde meydana getirdiği bozulmadır (Güler ve Çobanoğlu, 1997; Özata, 2005).

Bir ilişkiler bütünü olan çevrenin soruna dönüşmesi, insandan kaynaklanan etkilerin, doğanın dengesini zorlaması sonucu olmaktadır. Doğal dengeler karşılaştıkları yeni yükleri kaldıramaz hale geldiklerinde “kirlenme” diye adlandırılan dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Böylece insanoğlunun bitmeyen beklentileri ile yenilenmeyen kaynaklar hızla tükenirken, yenilenebilir kaynaklarda da tahrip ve bozulmalar görülmekte veya gürültü, estetik bozulması gibi kişi huzurunu bozan gelişmeler, insan-çevre ilişkilerindeki olumsuzlukları artırmaktadır (DPÖ, 2006).

Çevre problemlerinde öncelikle olaylara kesin bir tanımlama koymak daha sonra bunun önlemlerini almak gereklidir. İnsan eğer doğa içindeki yerinin bilincine varırsa ondan almaya hakkı olan veya olmayan şeylerin de neler olduğunu kolaylıkla fark edecektir. Doğada ayrıntılarını çok az bilip anlayabildiğimiz, oldukça karışık bir sistem vardır. Bu sisteme müdahale edildiğinde çok dikkatli olmak gerekmektedir (Armağan, 2006).

Çevre problemlerinin başında doğal kaynakların etkili bir şekilde kullanımı ve sürdürülebilirliği gelmektedir. Ülkelerin yaşanabilir bir dünyaya sahip olmak, fakirlikten kurtulmak istemelerinin, o ülkelerin kendi doğal kaynaklarını, kalkınmasının temeli olarak kabul etmesine bağlıdır (Çepel 1998, TEMA 2004, Öznacar, 2005). Bunun için de ülkeler doğal kaynaklarını var gücü ile korumalıdır.

Canlı yaşamı, içinde bulunduğu ortamın bir ürünü olduğundan çevrenin, doğal ya da çeşitli müdahalelerle değişmesi o bölgede bulunan tüm canlılık faaliyetlerini de aynı oranda etkilemektedir (UNESCO-UNEP,1987; Şahin ve diğerleri, 2004). 1992 yılında Nobel Ödülü sahibi olan 1600’den fazla bilim adamı “İnsanlığa Uyarı - Warning to Humanity” adlı bir belge yayımlamışlardır. Bu belgede; insanlığın elindeki olanakların büyük ölçüde yok olacağı, kendimize değer

verdiğimiz kadar üzerinde yaşamakta olduğumuz bu gezegene de değer vermemiz gerektiği vurgulanmıştır (Öznacar, 2005).

Günümüzde çevre sorunları bağlamında modern toplumun endüstrileşme, büyüme, sınırsız tüketim, üretim ve ekonomi anlayışı eleştirilmektedir. Çevreciler endüstrileşmenin çevre üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu söyleyerek ekonomik büyümenin de doğal çevrenin tahribatına katkıda bulunduğu fikrindedirler (Macionis, 1995; Erjem, 2005).

Doğal kaynakların verimli kullanılamaması, biyoçeşitlilik, ormanların, deniz ve kıyı kaynaklarının durumu birer çevre problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemler genel olarak kirlilikler ile beraber ifade edilmektedir. Kirlilikler de, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, radyoaktif kirlilik ve gürültü kirliliği olarak çeşitlilik göstermektedir.

Çevre Kirliliği

Çevre kirliliği dendiğinde ilk akla gelen; hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, atıklardan kaynaklanan kirlilik, görüntü ve gürültü kirliliğidir.

Hava kirliliği; havada özellikle sülfür dioksit ve parçacıklarının yol açtığı kirliliktir. Bunu çoğunlukla azot oksitler, karbon monoksitler, kurşun ve benzeri gazlar izlemektedir. Bu gazlar konut, işyeri ve kamusal binaların ısınması ve endüstri, enerji üretiminden ve motorlu araçlarından yayılmaktadır.

Su kirliliği; arıtılmamış evsel atık sular, arıtılmamış endüstriyel atık sular olarak akar suları (yüzey suları), denizleri ve yer altı sularını kirletmesinden ileri gelmektedir.

Su Kıtlığı; Dünyadaki su kaynakları sınırsız değildir. 2025 yılında 1 milyardan fazla kişinin su kıtlığı çekeceği tahmin edilmektedir.

Barajlar ve su havzaları rekreasyon imkanları açısından zengin yerlerdir. Bazı bitki ve hayvan türleri için de doğal yaşam alanlarıdır. Balıkçılık, yatçılık gibi çeşitli eğlencilen aktiviteleri için uygundur. Ayrıca mevcut su potansiyeli kullanılarak yeşil alanların sulanması ve yüzme havuzlarına su kaynağı sağlanması da mümkündür. Artan küresel ısınma dünya üzerindeki birçok bölgenin kuraklaşmasına ve çölleşmesine neden olmaktadır.

Bu anlamda rekreasyon ve park alanlarının yöneticilerinin mevcut yeşil alanların korunması ve kuraklaşmanın önüne geçilmesi ile sulama konularında geniş bilgiye sahip olmaları ve bunları uygula-maya koymaları, mevcut su kaynaklarının etkin ve verimli şekilde kullanılması gerekmektedir. Su kaynakları ile sanayileşmeye bağlı kirlilik arasındaki denge bozulduğu sürece su, petrolden daha değerli hale gelecek ve mevcut ihtiyacı karşılayamayacak-tır. Bu sorunu önlemek için yapılması gereken şey nüfus artış oranını azaltmak, uygun tarım politikaları üretmek ve su kaynaklarını etkin kullanıp, koruma altına almaktır.

Toprak kirliliği: Kent yaşamı ve endüstriyel faaliyetler sonucu toprağa geçen kirliliktir. Gelişmiş kanalizasyon ve onu tamamlayan arıtma tesislerinin olmaması, ev ve endüstri atık sularının fosseptik çukurlarda depolanmasını zorunlu hale getirmekte, bu durum ise yer altı sularını (kullanma ve içme sularını) kirlettiği gibi toprağı da uzun dönemde kirletmekte, hidrokarbonlar, kurşun ve klor bileşikler gibi maddeler toprağı kirletmekte, bitkileri zehirleyebilmektedir. Atık su arıtma tesislerinin sonuçta toprağa boşalttıkları kirletici içeren çamurlar kirliliğin nedeni olmaktadır.

Atıklardan doğan kirlilik: Kentsel (evsel) ve endüstriyel katı atıklar bu kirliliği doğurmaktadır. Çöplerin, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi yeniden kullanım dönüşümü için metal, cam, plastik, kağıt gibi gruplara ayrılmaması, gelişigüzel toplanması ve düzensiz stoklanması küçük yerleşim yerlerinde bile çöp tepeleri yapmaya yetmektedir (gerçi çöpler birçok kişiler tarafından karıştırılıp, metal, plastik, kağıt ve camlar alınıyor ise de bu evlerde ve işyerlerinde sistematik şekilde yapılandırılan hayli farklı olmaktadır).

Gürültü kirliliği: Konutlar, kontrol edilmeyen eğlence yerleri, karayolu, demiryolu, havayolu trafiği, inşaat işleri ve endüstriyel faaliyetlerden doğmaktadır. Bu kirlilik yaşam konforunu etkilediği gibi, insanların (kuşlar, balıklar ve doğal yaşamın diğer üyelerinin) beden ve ruh sağlığında ciddi bozukluklara neden olabilmektedir.

Görüntü kirliliği: Doğayı aşırı tahrip eden, insanların estetik standartlarını ve göz zevkini etkileyecek çirkin ve kötü yapılaşma, elverişsiz mimari, uyumsuz renk harmonisi gibi bir kapsamı ifade eder. Örneğin; toprak, taş, maden endüstrisi kuruluşlarının, doğayı, dağları çok çirkin bir şekilde oymaları gibi uygulamaları, yine bir çok gecekondu türü civarı yapılaşmalar(Karacan, 2006)

Nüfus Artışı ve Çevreye Etkileri; Gelişmemiş ülkelerde hızlı bir nüfus artışı yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise nüfusun doyum noktasına ulaşarak bu durumunu devam ettireceği öngörülmektedir. Örneğin; Almanya’da nüfus artışı durma noktasına gelmiş, ancak az gelişmiş olan ülkelerde hızlı artış devam etmektedir.

Çevresel konuda gelişmiş birçok ülkede kişi başına malzeme ve kaynak tüketimi fazla olduğundan çevreye daha fazla zarar verilmektedir. Yağmur ormanlarının yok edilmesi gibi bazı çevre konularında ise gelişmemiş ülkeler rol oynamaktadır.

Gelişmemiş ülkelerdeki aşırı nüfus artışı, gelişmiş ülkelere yoğun bir göçe neden olmakta ve serbest zaman servislerinin doğayla ilgili rekreasyon alanını da etkilemektedir. Artan nüfus tüketimin hızlanmasına, bu da çevrenin daha çok kirlenmesine yol açmış ve birçok ülkede serbest zaman servislerinin yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Artan nüfusun şehirlerde yığınlar oluşturması doğaya olan ihtiyacı ve çevre bilincini artırmıştır. Gelişen çevre bilinci, insanları doğaya yöneltmiş ve doğanın daha fazla rekreatif kullanım için organize edilmesine ve ekolojik dengenin korunması çabalarına hız verilmesine neden olmuştur. Nüfus artışı birçok rekreatif faaliyeti etkilemiştir. Gerek şekil, gerekse büyüklük açısından en çok etkilenen alanlardan biri şüphesiz turizmdir. Artan kalabalıktan dolayı bir çok organizasyon yoğun talebi karşılamak için yeni aktiviteler geliştirmek zorunda

kalmıştır. Bu da kalite anlayışını değiştirerek, zaman zaman kalitenin düşmesine neden olmuştur.

Burada bahsedilen serbest zaman servisleri, toplumun genelini ilgilendiren her türlü rekreatif faaliyetle ilgili olduğundan çok geniş kapsamlı bir terimdir. Turizmden spora, folklordan el işlerine, bilgisayardan kitap okumaya, avcılıktan restoran işletmeciliğine kadar çok değişik ilgi alanları ve işler serbest zaman servisi olarak değerlendirilebilir.

Artan nüfusun rekreasyon ihtiyacına yönelik dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da doğal yaşam alanlarıdır. Hızlı nüfus artışı öncelikle bitki ve hayvanların doğal yaşam alanını tehlikeye sokacaktır. Bu konuya yönelik önlemler alınırken insanların doğaya olan ilgisinin kaybolmamasının gerekliliği dikkat edilmesi gereken ayrı bir konudur.

Dünya nüfusunun bu kadar hızlı ve büyük oranda artmasının başlıca nedenlerinin fakirlik, cehalet ve kadının toplumdaki düşük statüsü olduğu söylenebilir. Kadınlarda eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile statüsü değiştirilebilmektedir. Bu şekilde doğum oranını azaltılacak, yaşamın birçok alanında çalışan kadın sayısının artması da kadının sosyal statüsünün olumlu yönde değişmesine yardımcı olacak, bunun etkileri de birey, aile, toplum üzerinde olumlu şekilde hissedilecektir. Buna karşın birçok ülkede kadınlar ya eğitim almayı istememekte yada büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu durum problemin çözümünü güçleştirmekte ve geciktirmektedir.

Şehirleşme; İnsanlar daha iyi bir gelecek için büyük bir hızla kırsal kesimlerden büyük şehirlere göç etmektedir. Bu göçün en büyük nedenlerinden birisi, tarımda mekanikleşmenin giderek artması ve bunun sonucunda iş gücüne çok fazla ihtiyaç duyulmamasıdır. 1985-1990 yılları arasında Türkiye’de şehir nüfusu, kırsal bölge nüfusuna eşit hale gelmiştir. Ayrıca, şehirleşmenin demografik niteliğinin ağır bastığı Türkiye’de köyden kente gelen insanların durumları köye oranla daha iyi bir yaşantıya ulaşsa bile, köydeki gizli ve mevsimlik işsizlik şehirlerde açık işsizliğe dönüşmektedir.

Hızla şehirleşen dünyada insanlar birbirine daha bağımlı bir şekilde yaşayacaklar ve şehir hayatının kalitesi, dünyanın barışı, huzuru ve zenginliği için kritik bir durum arz edecektir. Aşırı göç eden fakir gruplar şehrin dış kesimlerinde varoş oluşumunu hızlandıracaktır. Bu nedenle serbest zaman servisleri geçmişe nazaran daha gerekli hale gelecek ve şehirleşmenin artmasıyla orantılı olarak büyüyecektir. Bütün dünyada artan bu şehirleşme, nüfusun da hızla artması ile serbest zaman servislerini birbirlerine bağımlı ve koordineli hareket et-meye yönlendirecektir. İnsanların serbest zaman değerlendirme aktivitelerine yönelik kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar, parklar ve sanat merkezleri daha da önem kazanacaktır. Sonuç olarak şehirleşme yeni serbest zaman servislerinin oluşumunu hızlandıracak, bu da şehir yaşamında insanların hayatını olumlu yönde etkileyecektir.

Küresel Isınma; Hemen hemen tüm bilim adamları dünyanın ısındığı konusunda hemfikirdir ve bu tip bir ısınmayı atmosferdeki karbondioksit ve diğer zararlı gazların miktarındaki artışa bağlamaktadırlar. Atmosfer ısındığında, Hollanda, Belçika ve Bangladeş gibi düşük rakımlı ülkeler sellere maruz kalacak, buzulların erimesi neticesinde okyanuslardaki su miktarı artacaktır. Sahile kıyısı olan şehirler de aynı süreci yaşayacağından böylesi bir değişim ise sadece rekreasyonu değil tüm dünyayı etkileyecektir. Sera gazlarının emisyonunun, kıtaların iç kesimlerinde uzun süreli, yıkıcı kuraklığa, yeni hastalıklara, çok şiddetli fırtınalara ve kıtaların kıyı kesimlerinde su baskınlarına ve deniz suyu seviyesinde yükselmelere neden olabileceği bilim adamlarınca belirtilmektedir.

Küresel ısınma konusunda başka bir gerçek de yağmur ve kar yağışlarını artırdığıdır. Isınan iklim, kışın hiç yaşanmayacağı anlamına gelmez. Çünkü ısınan hava daha çok nem tutabilir ve yüksek sıcaklıklar topraktaki nemin daha hızlı bir şekilde buharlaşmasına neden olur. Bu durum su sirkülasyonunu hızlandırır. Dolayısıyla topraktaki su daha çabuk buharlaşarak yağmur veya kar olarak daha büyük miktarlarda yağar. Bu güçlü hidrolik sirkülasyon sera etkisiyle değişmiş iklimlerin en önemli özelliklerinden biridir. Bu duruma örnek olarak 1995 yılında Avrupa'nın yüz yılda bir kez görülecek derecedeki yağışa iki kez maruz kalması ve ABD'de tenis topu büyüklüğünde dolu yağması gösterilebilir .

Açık hava rekreasyonu, turizm ve daha birçok serbest zaman aktiviteleri, yaşanan bu çevresel değişimlere göre yeniden şekillendirilecektir. Açık hava aktiviteleri güneşin zararlı etkisi ve küresel ısınma dikkate alınacak şekilde organize edilecektir. Yaşanan iklim değişikliklerinden dolayı sahil kıyılarında dalgaların etkisiyle mevcut bir çok turistik nokta yok olabilecektir. Tüm bunlara ek olarak yüzme, golf, tenis gibi bir çok spor aktivitesi açık havada gerçekleştirildiğinden, önümüzdeki dönemler-de bu aktivitelerin de şekil değiştirmesi beklenmektedir. Aksi takdirde insanlar sağlık ve spor arasında tercih yapma durumunda kalacaklardır.

Dünyanın bu konuyu şu an için görmezlikten gelmesinin ana nedeni, tarih boyunca enerji endüstrilerinin tekelleşmesidir. Bu endüstri otomobil, tarım, nakliyat, banka faizleri, turizm ve devlete bağlı petrol şirketleri gibi diğer endüstrilerle doğrudan ilişkilidir. Gezegenimizin ısınması yalnız çevresel bir konu değil, aynı zamanda siyasi, ekonomik ve politik bir konudur.

Çevre Eğitimi

Çevrenin korunması ve kurtarılmasına ilişkin bilinç oluşmadan, söz konusu hedeflerin gerçekleştirilmesinde güçlüklerle karşılaşılması kaçınılmaz olur. Bu bilincin gerçekleştirilmesi, verilecek çevre eğitimiyle ve bu eğitimde öğrenilenlerin gündelik yaşama ilişkin problemlerin çözümüne uygulanabilmesiyle mümkün olabilir (Ayhan, 1999).

Çevre eğitimi; çevre için bilinç ve sorumluluk geliştirmek amacıyla, çevrenin bugün ve gelecekte de iyileştirilmesi için yaşam boyu devam eden bir süreç olmalıdır (Fegebank, 1990).

Çevre eğitiminin temel hedefi toplumun tüm kesimlerini çevre konusunda bilinçlendirmek, bilgilendirmek, çevre hakkında olumlu tutum ve davranışlar kazandırmaktır. Çevre bilinci olan bireyler sağlıklı bir çevrede yaşamayı, temel insan haklarından biri olarak kabul eder. Anayasamızın 56. Maddesinde “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını

korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir” denilmektedir. Bu doğrultuda çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda devlete yerel yönetimlere ve vatandaşlara çeşitli görevler düşmektedir.

Çevre Eğitimi, çocuğun evinde ve yakın çevresinde başlar. Küçük çocuklar, çevrelerinde ne olup bittiğini önce anneleri ile kurdukları temas aracılığıyla öğrenip anlarlar. Örneğin; anneler, çocuklarının ilerde yiyecek maddeleri, su ve enerji tüketiminde önemli ölçüde tasarruf sağlayabilecekleri bazı davranış örnekleri oluşturabilirler. Bu yüzden çevre eğitiminin sağlanması konusunda anneler önemli bir yere sahiptirler. O nedenledir ki, her alanda olduğu gibi çevre eğitimi alanında da eğitilmesi gereken ilk hedef kitle, anneler ve geleceğin anneleri olan kadınlardır. Mahatma Gandi kadının eğitilmesinin önemini "Eğer bir erkeği eğiterseniz, bir bireyi eğitmiş olursunuz; eğer bir kadını eğiterseniz böylelikle bütün aileyi eğitmiş olursunuz" şeklinde belirtmektedir. Yine yapılan araştırmalar kadınların eğitiminin, ailenin refahını artırmada da en güçlü araçlardan biri olduğunu göstermektedir.

Çocuğun evinde ve yakın çevresinde başlayan çevre eğitimi, bireylere çok küçük yaşlardan itibaren verilmeye başlanmalıdır. Geleceğin insanı ilköğretim, hatta okul öncesi eğitim kademelerinden başlanarak ne kadar çevre dostu olarak eğitilir ve yetiştirilebilirse çevremizin korunması da o derece teminat altına alınmış olacaktır. Böylece de çevre dostu olarak yetişen bu bireylerin seçtiği meslekte ilerleme ve başarılı olma şansları artacaktır. Ev, yerel topluluk ve okul, çevre eğitiminin sağlandığı üç temel alandır. Bu alanların hepsinde gösterilecek çabalar, bir yandan çevre sorunlarının gereğince kavranmasını, diğer yandan çevre bilincine dayalı çözümlerin geliştirilmesini sağlayacak şekilde karşılıklı ilişki içinde olmalıdır.

Artık günümüz insanı da içinde bulunduğu çevre sorunlarının farkındadır. Örneğin, Kuzey Kıbrıs'ta 409 kişi ile yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılanların % 26'sı günümüz dünyasının temel sorunları arasında 2. sırada çevre sorunlarını görmektedir. Bu sorunların çözümü içinse grubun % 42'si devletin bu konuda sorumluluk sahibi olması gerektiğini, % 29'u kişilerin sorumluluğunun önemli olduğunu düşünmekte, % 18'lik bir grup ise çevreci kuruluşların önemine inanmaktadır (Akış, 2000).

Öğrencilerin çevreyi korumaya yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlayabilmek için çevre problemleri problem tabanlı olarak ele alınmalıdır. Böylece öğrencilerin o konuyu bir problem olarak görmeleri, konu hakkında bilgi toplamaları, doğal çevreyi incelemeleri, analizler yapmaları sağlanarak, bu bilincin gelişmesinde önemli bir süreç olan problemler hakkında karar verebilme becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilir (Knamiller, 1987). Bununla beraber çevre ile ilgili kitapları okumanın, çevre ile ilgili konuları oyunlaştırmanın, sanat eğitimi vermenin, sınıf etkinliklerini dışarıya taşımanın, oyun alanlarını iyi planlamanın, çevreyi iyi düzenlemenin ve model olmanın çevreye karşı duyarlı olma konusunda önem taşıdığı açıkça ortaya konulmuştur (Dinçer, 1999). Kitle iletişim araçlarının çevre konularına verdiği önem ne kadar çok olursa insanların bilincinde de o kadar yer alacaktır. Ancak çevre ile ilgili konular kitle iletişim araçlarında sadece çevre felaketi olduğunda sansasyonel yönüyle yer almayıp, derinliğine ve çözüm arayışı ile işlenirse, ancak bu durumda çevreye katkısından söz edilebilir (Yumlu, 1998; Balkan Kıyıcı ve diğerleri, 2005).

Dünyada çevre eğitimi

Çevre Eğitimin Önemi

Toplumun tüm kesimlerinde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı kalıcı ve olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması ve doğal, tarihi, kültürel, sosyo-estetik, değerlerin korunması, aktif olarak katılımın sağlanması ve sorunların çözümünde görev almaya çevre eğitimi diyebiliriz.

Çevreyle ilgili olarak, tüm bireylerin hak ve görevleri bakımından çok büyük önemi olan çevre bilincinin ve duyarlılığının geliştirilmesi için, çevre eğitiminin çok ciddi bir şekilde ele alınıp uygulanması gerekmektedir.

Ülkemizde eğitim düzeyinin düşük olması, kişilere sorunlarla ilgili ve çözüm yolları arama bilincinin kazandırılmaması nedeniyle, bugün toplumumuzun büyük

bir kısmında çevrenin korunması ilgilenmeye değmeyen bir konu olarak algılanmaktadır. Oysaki sağlıklı bir toplumun sağlıklı bir çevrede gelişebileceği ilkesinden hareketle, okul öncesi, ilk ve orta öğretim çağındaki çocukların çevre sorunlarını daha iyi anlamaları, sosyo – ekonomik ve kültürel sağlıklı bir çevre ile olan iliksisini kavramlarını sağlamak, verilecek çevre eğitimi sayesinde gerçekleşecektir.

Toplumumuzun büyük bir kısmında çevre bilincinin yeterince oluşmaması nedeniyle, çevre ilgilenmeye değmeyecek bir konu olarak algılanmaktadır. Çevre eğitiminin ana hedefi ise, yeni bir insan tipini, ahlak anlayışını ve tüketim bilincini topluma kazandırmak, ihtiyacı kadar tüketen, gelecek nesillere karşı sorumluluk hisseden, çevre sorunlarına karşı duyarlı ve bilinçli bir insan modeli yetiştirmektir” (Çevre Orman Bakanlığı, 2006).

Çevre Eğitiminin Gelişimi

70'li yılların başından itibaren dünyanın siyaset, eğitim ve bilim alanında önde gelen liderleri, giderek artan çevre sorunlarını ve doğurduğu sonuçları tanımaya başladılar. Birkaç ülkede "çevre eğitimi" olgusu kabul edildi ve çevre eğitim programları geliştirildi. Ancak yerel ve ulusal boyutta başlayan bu hareket, 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı ile çevre eğitimi konusunda uluslararası, küresel bir boyut kazandı. Konferans Bildirgesindeki " insanlık, şimdiki ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve iyileştirmek mecburiyetindedir." ifadesiyle dikkatler, insanların çevrelerine dönük tutum ve davranışlarına çekilmiş oldu.

Stockholm konferansının önerileri doğrultusunda UNESCO Çevre Dairesi 1975 yılında 136 üye ülkede, "Çevre Eğitimi İçin Kaynakların Değerlendirilmesi: Üye Devletlerin Gereksinimleri ve Öncelikleri" başlıklı bir anket uyguladı. Bu anketin amacı, küresel ve yerel düzeyde bu büyüklükte bir eğitim hamlesiyle ilgili zorlukları göz önüne alarak, çevre eğitiminde rolü olan uzman ve yetkililere ilerde

atılacak adımların temellerini oluşturacak bilgilerin sağlanmasıydı. Anketin bulguları çevre eğitiminin nicelik ve nitelik olarak yetersizliğine işaret etmekteydi.

1992 yılında Rio de Janerio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda eğitime sürdürülebilir kalkınma boyutunu getirmekle görevlendirildi. Sürdürülebilir kalkınma "insanlığın şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılama potansiyelini arttırmak için kaynakların kullanılmasında, yatırımların niteliğinde ve teknolojik gelişimin yönlendirilmesinde yer alan değişim süreci" olarak tanımlanmış; ancak sürdürülebilir kalkınma ile, gelecek nesillerin ihtiyaçlarına cevap verecek kaynaklar tehlikeye atılmadan bugünkü nesillerin ihtiyaçlarına cevap verilebileceği belirtilmiştir. 1997 yılında, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonunun çalışma programının uygulanmasına katkıda bulunmak amacıyla Selanik'te, Uluslararası Çevre ve Toplum Konferansı: Sürdürülebilirlik İçin Eğitim ve Toplum Bilinci başlıklı bir konferans düzenlendi. Sonuç Bildirgesinin eğitimle ilgili maddeleri arasında Tiflis Bildirgesinin tümüyle hala geçerli olduğu belirtilmiş ve sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitimde yapılması gereken düzenlemeler için esaslar oluşturulmuştur.

Tiflis Bildirgesi

Tiflis Konferansı sonunda yayınlanan bu bildirge şu çarpıcı ifadelerle son bulmaktadır;

Çevre eğitiminin hedeflerine ulaşması için, tüm gayretlere rağmen eğitim sistemlerinde hala var olan bazı boşlukların doldurulması gerekmektedir.

Netice olarak Tiflis Konferansı:

- *Eğitim yetkililerini, çevre eğitimi alanında düşünce, araştırma ve yenilikleri geliştirmeye DAVET EDER;*

- Üye ülkelerin, bilgi, belge ve kaynak alışverişinde; öğretmen ve uzmanların eğitim olanaklarından faydalanması konusunda. işbirliği yapması için ISRAR EDER;
- Uluslararası toplumdan, tüm halkların dayanışma gereğini simgeleyen, anlayış ve barışı yeşertecek olan bu işbirliğini güçlendirmek için yardım ellerini cömertçe uzatmalarını İSTER.

Şu anda tüm dünyada çeşitli çevre eğitim programları uygulanmaktadır. Bunlar arasında en gelişmiş olanlar Tiflis Bildirgesinin hedef, amaç ve esasları doğrultusundadır. Buna göre; (Ünal: 2001, 8-14)

Çevre Eğitiminin Hedefleri

1. Kentsel ve kırsal kesimdeki ekonomik, sosyal, politik ve ekolojik olaylar arasındaki bağı aşmanın bilincini ve duyarlılığını geliştirmek;
2. Çevreyi korumak ve iyileştirmek için bireylerin gerekli bilgiyi, değer yargılarını, tutum, sorumluluk ve becerileri kazanmaları yolunda imkan sağlamak;
3. Bireylerde ve bütün olarak toplumda, çevreye dönük yeni davranış biçimi yaratmak

Çevre Eğitiminin Amaçları

Bilinç: Bireylerin ve toplumların, tüm çevre ve sorunları hakkında bilinç ve duyarlılık kazanmasını sağlamak;

Bilgi: Bireylerin ve toplumların çevre ve sorunları hakkında temel bilgi ve deneyim sahibi olmalarını sağlamak;

Tutum: Bireylerin ve toplumların çevre için belli değer yargılarını ve duyarlılığını, çevreyi koruma ve iyileştirme yönünde etkin katılım isteğini kazanmalarını sağlamak;

Beceri: Bireylerin ve toplumların çevresel sorunları tanımlamaları ve çözümlemeleri için beceri kazanmalarını sağlamak;

Katılım: Bireylere ve toplumlara, çevre sorunlarına çözüm getirme çalışmalarına her seviyeden aktif olarak katılma imkanı sağlamak.

Çevre Eğitiminin Esasları

Çevre Eğitimi çevreyi doğal ve yapay; teknolojik ve sosyal (ekonomik, politik, kültürel, tarihi, ahlaki ve estetik) öğelerden oluşmuş bir bütün olarak ele almalıdır;

. Okulöncesi eğitimden başlayıp tüm örgün ve yaygın eğitim aşamalarında, ömür boyu süren bir eğitim olmalıdır;

. Her disiplinden ilgili kısımları, dengeli ve bütünleştirici bir şekilde bir araya getiren disiplinler arası bir yaklaşımla yürütmelidir;

. Öğrencilerin değişik coğrafi bölgelerdeki çevre şartları hakkında öngörü sahibi olmaları için temel çevre sorunlarını yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası açılardan ele almalıdır;

. Mevcut ve potansiyel çevre şartlarının üzerinde dururken tarihsel ve kültürel boyutu da göz önünde tutmalıdır; . Çevre sorunlarına karşı önlem almak ve çözüm getirmek için yerel, ulusal ve uluslar arası işbirliğinin değerini ve gerekliliğini öne çıkarmalıdır;

. Kalkınma ve büyüme için yapılan planlarda çevre boyutunu göz önünde tutmalıdır;

- . Öğrencilerin, öğrenme yaşantılarının planlanmasında rol sahibi olmalarını sağlamalı; karar almaları ve aldıkları kararın sonuçlarını kabul etmeleri için fırsat tanımalıdır;
- . Çevre duyarlılığı, bilgisi, problem çözme becerisi ve değer yargılarının biçimlendirilmesi her yaş grubuna hitap edecek şekilde verilmeli; erken yaşlarda öğrencilerin kendi toplumlarına yönelik çevre duyarlılığı üzerinde özellikle durmalıdır;
- . Öğrencilerin, çevre sorunlarının gerçek nedenlerini kendilerinin bulmasına yardımcı olmalıdır; çevre sorunlarının karmaşıklığını ve bu yüzden de eleştirel düşüncenin ve problem çözme becerisinin gereğini vurgulamalıdır;
- . Uygulamalı etkinlik ve ilk elden deneyimlerin üzerinde özellikle durarak, çevre hakkında çevreden öğrenmek/öğretmek için değişik öğrenme ortamlarından ve eğitim yaklaşımlarından faydalanmalıdır.

Çevre eğitiminin temel amacı şöyle özetlenebilir: "Eğitim ve öğretim sürecinden geçen kişilerin çevre konularında sorumlu davranışları sergileyebilmelerine olanak sağlayıcı ve teşvik edici bilgi, beceri ve değer yargıları ile donanmış vatandaşlar olarak yetişebilmelerine yardımcı olmak". Bu genel amaç doğrultusunda çevre bilinci yüksek fertlerden oluşan bir toplum yaratmak üzere gereken eğitimin temel hedefleri Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda aşağıdaki şekliyle sıralanmıştır:

- "İnsan etrafında gelişen çevre ve doğa olaylarına karşı daha hassas bir yaklaşım olanağını yaratacak ve çevredeki olayları duyu organları yolu ile algılayabilecek,
- Yapay çevre ile doğal çevrenin özelliklerini karşılaştırmalı olarak çözümleyip, aralarında etkileşim ağını inceleyebilecek,
- Çevre araştırmaları yapabilmek için gerekli teknik ve metotları öğrenip uygulayabilecek,
- Çevre bilimleri ile diğer disiplinler arasındaki dinamikleri ve kaçınılmaz bağlantıları inceleyip kavrayabilecek,

- Karar verme yeteneği gelişmiş, böylece çevre sorunlarını tanımlayıp çözümlmeyi gerçekleştirebilecek işlev ve becerileri kazanmış,
- Çevre ile ilgili olayları izleyip kişinin ister yakınında ister uzağında meydana gelmiş olsun bu olaylarla bütünleşmesinin önemini hissedene,
- Yakın çevresinde ve kendi yaşam ortamında doğayı koruma felsefesini geliştirip tatbik edebilen,
- Sosyal yaşamında gerekli olan özellikleri (özgüven, sorumluluk, yaratıcılık, kendini diğerlerine anlatabilme, inandığını uygulayabilme gibi) gelişmiş,
- Sahip olduğu değer yargılarının neler olduğunu bilen ve diğer kişilerin aynı değer yargılarına sahip olmaması halinde doğan çelişkileri uzlaşma ile nasıl giderebileceğini bilen,
- Doğal çevrenin özelliklerini bozmadan hatta korumak ve geliştirme yapabilecek sosyal faaliyetler yaratabilen veya bunlara katılan fertler eğitilmelidir".

Türkiye'de Çevre Eğitimi

Türkiye'de çevre olgusu 1982 Anayasası ile birlikte yasalarda yer almaya başlamıştır. T.C. Anayasası'nın 56. maddesi, "Herkes, sağlıklı, dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir" ilkesini getirmekte; çevre koruma, çağdaş bir yaklaşımla, anayasal bir esasa bağlanmaktadır. Bu maddenin direktifleri doğrultusunda hazırlanarak 11 Ağustos 1983 tarihinde yürürlüğe giren Çevre Kanunu da, çevreyi hava, toprak, su gibi bileşenleriyle, ekolojik bir sistem bütünü olarak gören bir çerçeve oluşturmaktadır.

1994 yılında hazırlanan Çevre başlıklı Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Türkiye'de kamuoyunun çevreye ilişkin uygun bilgi,

beceri, tutum ve davranışları sergileyebilmesi için örgün ve yaygın eğitim kapsamında nelerin yapılması gerektiğine ilişkin planlamalar içermektedir.

Örgün Eğitimde Mevcut Durum

Örgün Eğitimin amacı; araştırma, geliştirme ve davranışları itibariyle bilimsel verileri değerlendiren, kullanan, yorumlayan ve yeni değerler üretebilen insanlar yetiştirmektir. Bu bağlamda T.C. Anayasası'nda da yer aldığı gibi her T.C. vatandaşının çevre eğitimi ve öğretimi yapma hakkına sahip olduğu gerçeğinden hareketle Örgün Eğitim'in (ÖE) her kademesindeki kişilerin çevreye ilişkin tutum ve davranışlarını pozitif yönde geliştiren programlar ve uygulamalar mevcuttur.

Çevre Eğitiminin Aşamaları

Okul Öncesi Dönem:

Özellikle küçük çocuklar için çevre, içerisinde yaşadıkları ortamı ifade eder. Ev, okul, cadde, sokak, komsular vb. Dünyaya gelen çocuk, hayatının ilk aşamalarında çevreyi tanımaya çalışır. Ona hayatının ilk aşamalarında verilecek bir eğitim, çevrenin korunması gerektiği fikrinin oluşmasını sağlayabilir. Çocuğa, kendisinin çevrenin bir parçası olduğu, çevreyle bir bütün oluşturduğu duygusu verilmelidir. Nasıl evimiz, ailemiz, apartmanımız ifadelerini kullanıyorsak okulumuz, sokağımız, caddemiz, şehrimiz, ülkemiz vb. kelimeleri de küçük beyinlere yerleştirmeliyiz. Bu ifadeleri sıkça duyarak yetişen çocukta yaşadığı her ortamın bir parçası olma ve çevreyi koruma duygusu gelişecektir.

Çocuğun küçük yaşlarda kazandığı duygular onu çevresini korumaya yönleltecektir. Çocuğun evde eşyalarını toplaması, odasını düzenli tutması, okulunda

oyuncakları toplaması, yolda elindeki bir copu yere atmaması çevreyi koruyucu davranışlardır. Çocuğa bu davranışlar kazandırılırken evde anne, baba, cadde ve sokakta diğer bireyler, okulda ise öğretmenler örnek olmak zorundadırlar. Çünkü küçük çocuklar bir çok davranışı, büyükleri taklit ederek öğrenirler. Çeşitli televizyon programlarında, oyunlarda ve hikayelerde de çevre konusu islenirse çocuğun çevre konusundaki hassasiyeti daha mükemmel olacaktır.

İlköğretim Dönemi

İlkokulların ilk üç yılında okutulan Hayat Bilgisi Dersi kapsamında çevre ile ilgili konulara yer verilmektedir. Son iki yılda (4. ve 5. sınıflar) ise Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri programlarında çevre konularına yer verilmiştir. Bu derslerin yanında okutulan Türkçe, Matematik, Müzik, Beden Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde çevreye ilişkin çeşitli tamamlayıcı bilgiler öğrencilere verilmektedir.

İlkokulların ilk üç sınıfında okutulan Hayat Bilgisi dersi ile 4. ve 5. sınıflarında okutulan Fen Bilgisi dersleri programlarında çevre ile ilgili konulara da yer verilmekle beraber, bu konuların program içindeki akışı helezon program akışından uzaktır ve binişik değildir. Özellikle 4. ve 5. sınıflar düzeyinde okutulan Çevre, Sağlık, Trafik ve Okuma dersi ile öğrenci gereksiz tekrarlarla karşı karşıya kalmaktadır. Oysaki bu konuda yapılması gereken çevre konularını tüm derslerde ilgili konularla ilişkilendirmek ve bu dersleri mümkün olduğu ölçüde doğal ortamlarında öğretmek gerekmektedir.

İlkokullarda görevli öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda belirli aralıklarla hizmet içi eğitim seminerlerine katılmaları büyük fayda sağlayabilir. Bu seminerlerde, çevreye ilişkin uygun davranış kalıplarını öğrencilerde oluşturabilmek için neyin, ne şekilde öğretilbileceği konularına ağırlık verilmelidir.

Orta Öğretim Dönemi

Liselerde "Çevre ve İnsan" başlıklı bir dersin öğrenciye öngörülen altı değişik alan dersinden beşinde seçmeli ders olarak verilmesi Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1992/96 sayılı kararı ile kabul edilerek 2358 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

“Çevre ve İnsan 1” dersinin amaçları şunlardır:

Çevre bilgisinin bir sentez bilgisi olduğu kavramı, çevre eğitiminin kişinin tüm hayatı boyunca alması ve uygulaması gereken bir eğitim süreci olduğu, temel amacın bireylerin çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı, olumlu, kalıcı davranış değişiklikleri kazandırılması, doğal, tarihi ve estetik değerlerin korunması, bu uygulamalara aktif katılımın sağlanması,

Çevrenin fizik, biyolojik ve sosyal öğelerinin bir bütün olarak ele alınması gerektiği, organizmanın dışında bulunan her şeyin çevrenin bir ögesi olduğu çevresel öğelerin sürekli bir etkileşim içerisinde bulunduğu,

- Canlıların dağılımını ve çokluğunu belirleyen etkileşimleri konu edinen bir bilim olarak temel ekolojik kavramları,
- Çevreyi kirletici davranışlardan kaçınma ve bu tip davranışları engelleme istek ve davranışı,
- Çevre ve sağlık ilişkisinin önemi, sağlıklı bir çevrede yaşamının anayasal bir hak olmasının yanı sıra, böyle bir çevreyi oluşturma, koruma ve geliştirmenin aynı zamanda bir sorumluluk olduğu, çevre sorunlarının çözümüne katılma ve görev alma istek ve bilinci,

- İçme ve kullanma suyu, atıklar, konut, hava kirliliği, radyasyon, aydınlatma, havalandırma, gürültü, vektör kontrolü, mezarlıklar, gıda sağlığı, çalışma koşulları ve işyeri ortamı, kazalar ve önlenmesi, turist sağlığı ve hekimliği, toplum bireylerinin kazaları önleme ve ilkyardım bilgi ve beceri eksikliği, nüfus sorunu vb. konuların, çevre ve sağlık sorunları olarak bir bütün halinde ele alınması, kirletici öğeler ve sağlık bağlantısının kurulabilmesi,
- Çevreyi korumanın yanısıra düzeltici adımlar atma, bu tip düzeltici çabaları destekleme istek ve bilinci,
- Çevre konusundaki haber, değerlendirme ve tartışmalarda çok yönlü bakış açısı,
- Çevreyi korumak için plan ve projeler üretme istek ve becerisi,
- Kendi yakın çevresinden başlayarak, ülkenin ve dünyanın çevre sorunlarını kavramasını sağlayacak temel bilgiler,
- Var olan olumsuz çevre koşullarının düzeltilmesinin mümkün olduğu, bunun kişinin kendisine ve gelecek nesillere karşı bir sorumluluğu olduğu bilinci,
- Doğal ve yapay afetlere hazırlıklı olan, afet durumlarında, sorunların çözümüne katkıda bulunabilecek temel bilgilere sahip olma, böyle durumlarda toplumsal organizasyonları kolaylaştırma, can ve mal kaybını en aza indirecek uygulama ve davranışlara katılma sorumluluğu.

Yükseköğretim Donemi

Lisans ve Lisansüstü aşamaları içeren üniversite eğitimi dönemi, gençlerin gelecekte yapacakları mesleğe yönelik bir süreçtir. Geleceğimiz olan gençler kişiliklerini üniversite çağlarında tanıyarak geliştirirler. Üniversiteler çağdaş düzeyde eğitim veren kurumlardır. Bu eğitim sayesinde doğayı sevmeye ve çevreyi koruma bilincini daha kolay kazanabileceklerdir.

Üniversite ve yüksek teknoloji enstitülerinin bünyesinde bulunan çeşitli programlarda çevreye ilişkin konularda üniversite gençlerine arzu edilen tutum ve davranışları kazandırmaya dönük dersler bulunmaktadır. Bu dersler Ekoloji, Türkiye'nin Çevre Sorunları, Çevre Hukuku, Çevre Felsefesi, Ekosistemler, Çevre ve İnsan, Çevre Biyolojisi gibi değişik başlıklar altında öğrencilere sunulmaktadır. Esas itibariyle bu derslerde ekosistemlerin işleyişi, çeşitlilik, insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çevre sorunları ve çözüm önerileri anlatılmaktadır. Özellikle ziraat, orman, biyoloji, mimarlık, çevre mühendisliği, biyoloji öğretmenliği, sınıf öğretmenliği gibi programlara kayıtlı öğrenciler zorunlu olarak konuya ilişkin dersler almaktadırlar. Diğer programlara kayıtlı öğrencilerden isteyenlere ise seçimli olarak çevreye ilişkin dersler verilmektedir.

Üniversitelerde öğretmenler, çevre mühendisleri profesyonel çevreci olarak, diğer öğrenciler ise amatör çevreci olarak yetiştirilmelidirler. Bu sistemle üniversitelerde yetişen gençler, ileride çevre sorunlarına duyarlı, yeni nesillere örnek toplumu oluşturacaktır. Profesyonel çevrecilerin çevre eğitimi faaliyetleriyle, amatör çevrecilerin davranışları ve çalışmaları sayesinde çevreci toplum meydana gelecek ve çevrecilik, insanların bir yaşam biçimi halinde kendini gösterecektir. (Sülün, 2002)

Üniversitelerin lisansüstü programları kapsamında çok sayıda çevreye ilişkin ders verilmekle beraber çevre eğitimi ile ilgili araştırmalar az sayıda da olsa göze çarpmaktadır. Son yıllarda Türk Üniversitelerinde çevre ve çevre sorunlarının araştırılması ve çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi için çok sayıda araştırma merkezi kurulmuştur

Üniversite gençleri tarafından kurulan çevre ile ilgili öğrenci toplulukları bünyesinde çeşitli seminer, konferans, dia gösterileri ve ödüllü şiir, kompozisyon ve resim yarışmaları yapılmaktadır. Yöredeki gönüllü kuruluşlarla devamlı ilişki içinde bulunan bu topluluklar gönüllü kuruluşlar ve öğrenciler arasında köprü rolünü de üstlenmektedir.

İlk ve Ortaöğretimde Çevre Eğitime Dönük Diğer Faaliyetler

Okulöncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrenciler tarafından eğitsel kol faaliyetleri kapsamında kurulmuş öğrenci toplulukları bulunmaktadır. Bu topluluklardan bazıları çevrenin tanınması, canlıların korunması, çevrenin temiz tutulması gibi konularda duyarlılığı artırıcı faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Özellikle 5 Haziran tarihinde her yıl kutlanan Dünya Çevre Günü münasebetiyle Türkiye genelinde öğrenci kulüp ve topluluklarınca etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler arasında en tipik olanları çevreye ilişkin seminerler, paneller, konferanslar, şiir ve resim yarışmaları, temsil ve tiyatro oyunlarıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı, Çevre Bakanlığı ve çeşitli gönüllü kuruluşların katkıları ile öğrencilerin çevreye ilişkin duyarlılıklarını artırıcı çeşitli faaliyetlerin de düzenlendiği gözlenmektedir. Çevre Bakanlığı'nca 6-8 Haziran 1995 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen "Dünya Çocukları 1. Çevre Kurultayı" konunun önemine işaret etmesi bakımından dikkate değerdir. Bu kurultaya çok sayıda ülkeden temsilci çocuklar katılmış ve nihai bildirgede çocukların görüşleri yer almıştır.

Çocuklara dönük çevre izcilik faaliyetleri çocuklarda çevreye ilişkin uygun davranışların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Yaygın Eğitimde Mevcut Durum

Yaygın eğitim örgün eğitim sistemine hiç girememiş ya da bu eğitimin herhangi bir kademesinde bulunan veya herhangi bir kademesinden ayrılmış fertlere belli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak, değişik hayat şartlarına uyumun sağlanabilmesi için hayat boyu yapılan eğitim ve öğretimin tümüdür. Yaygın eğitimin esas amacı kişiye zamanın gerektirdiği bilgi ve beceriyi kazandırarak onun ekonomik ve sosyal yönden daima dinamik kalmasını sağlamaktır. Yaygın eğitim

kapsamında çevre eğitimi ise çevrenin rasyonel kullanılabilmesi ve böylelikle sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere bozulmadan aktarabilmesi için gerekli pozitif tutum ve davranışları bireylerde oluşturmayı hedeflemektedir. Halk sağlığının korunması, aile planlaması, sivil savunma, sağlıklı konuta kavuşma, iyi bir üretici ve tutumlu bir tüketici olma niteliğini kazandırıcı çalışmalar yapmak amacıyla bir Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği çıkartılmıştır. Bu yönetmeliğe göre turizm, sivil savunma, halk sağlığı, hizmet içi eğitim ile kredi, pazar bulma konularını içeren diğer programlar için kurs, seminer, konferans, açık oturum, gösteri vb. yöntemler uygulanması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Halk eğitimi, yaş, zaman ve giriş kısıtlamaları olmadan öğrenme gereksinimi duyan herkese her yerde verilebilecek bir esnekliğe sahiptir. Yaşam boyu eğitim bağlamında, tüm kurumlardaki mevcut kaynakların bu amaçla harekete geçirilmesi şarttır.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı faaliyet gösteren yaygın eğitim kurumları arasında Pratik Kız Sanat Okulu, Olgunlaşma Enstitüsü, Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi, Mesleki Eğitim Merkezi, Endüstri Pratik Sanat Okulu, Halk Eğitim Merkezi, Çıraklık Eğitim Merkezi, Özel Kurslar, Özel Dershaneler ve Meslek Kursları (3308 Sayılı Kanun'a göre açılan) sayılabilir.

Halk Eğitim Merkezleri beslenme, sağlık, çocuk bakımı, ev ekonomisi dersleri verilmekte ve bu derslerin içeriğinde "çevre temizliği ve bakımı, çevrenin hastalıkların yayılmasındaki rolü, suların temizliği, atık ve artıklar, sağlığa uygun helâ çukuru, çöpler ve gübre, çöplerin sağlığa zarar vermeyecek şekilde toplanması, çevrenin temizliği için dikkat edilmesi gereken kurallar, farelerle savaş, vücut ve ağız temizliği, hastalıklardan korunma, aşılar ve aile planlaması konuları yer almaktadır.

Bu merkezlerde açılan doğal gaz ve kalorifer ateşçisi kurslarında hava kirliliğinin azaltılması konusunda teorik ve uygulamalı bilgiler kurslara katılanlara verilmektedir.

Öğretmenlerin Hizmet-içi Eğitimi

Öğretmenlerin çevre duyarlılıklarının artırılmasıyla ilgili olarak Çevre Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlıklarının ortak girişimi ile 1-19 Kasım 1993 tarihleri arasında I. Formatör Öğretmen Eğitimi Kursu gerçekleştirilmiştir. Bu kursa çevre sorunlarının ciddi olarak görüldüğü 20 ilden 3'er öğretmen katılmıştır. Yoğun talep üzerine 16.11.1993 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Çevre Bakanlıkları arasında imzalanan protokol gereği diğer illerden de 3'er branş öğretmenin katılımıyla toplam 177 öğretmene 31 Ocak-19 Şubat 1994 tarihleri arasında II. Formatör Öğretmen Eğitim Kursu Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Sayıları 650.000 civarında bulunan öğretmenlerin mutlaka çevre duyarlılık düzeylerinin artırılması ve böylelikle yeni yetişen gençlerin de bu konuya duyarlı hale getirilmesi mümkün olabilir. Öyle ise, formatör eğitimci kanalı ile il ve ilçeler bazında mevcut öğretmenlerin tümüne, çevre eğitimine ilişkin uygun tutum ve davranış kalıplarının geliştirilmesi için gerekli ders materyali ve eğitim programları hazırlanarak bu kurs uygulanmalıdır

T.C Çevre ve Orman Bakanlığı:

Bakanlığımız ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında 14.10.1999 tarihinde imzalanan “Çevre Eğitimi” konularında yapılacak İşbirliği Protokolü gereğince ilköğretim kurumlarına yönelik olarak çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve olumlu tüketim alışkanlıklarının kazandırılması, çevre bilincinin geliştirilmesi, değerlendirilebilir katı atıkların kaynağında ayrı ayrı toplanması ve geri kazanımı, uygulamalı fidan dikim çalışmaları yapılması amacıyla “Uygulamalı Çevre Eğitimi Proje”si hayata geçirilmiştir.

2009 yılı itibariyle; Ankara merkez ve ilçelerinde 360 ve illerde 2000'den fazla ilköğretim okulunda uygulanan bu Projenin, öğrencilerde çevre bilincinin gelişmesi yönünde olumlu davranış değişiklikleri meydana getirdiği gözlenmiştir.

Proje çalışmalarında öncelikle illerde, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Çevre ve Orman İl Müdürlükleri projeyi ortaklaşa yürütmektedirler. İl Milli Eğitim

Müdürlüklerince belirlenen okullarda Çevre ve Orman İl Müdürlüğü yetkililerince proje çalışmaları yürütülmektedir.

Proje kapsamında yapılan çalışmalardan bazıları;

- Okul yönetici ve hocaları için proje tanıtım toplantısı
- Okullarda çevre timlerinin oluşturulması
- Değerlendirilebilir katı atıkların ayrı ayrı toplanması
- Okullarda çevre köşeleri oluşturulması
- Okullarda çevre ile ilgili sosyal faaliyetler düzenlenmesi
- Proje paydaşlarından oluşan izleme grupları ile okullarda izleme çalışmaları yapılması (Yılda 4 defa)
- Proje okullarında eğitim çalışmaları yapılması (konferans, seminer)
- Velilere yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılması
- Proje okullarına görsel ve basılı eğitim materyali desteği sağlanması
- Okullar arası resim, şiir, kompozisyon vb. yarışmalar düzenlenmesi
- 21 Mart Dünya Ormancılık Günü gibi çevre ile ilgili önemli günlerde yapılan geziler ve saha uygulama çalışmaları yapılması
- Çevre ile ilgili alanlara atık sahaları, ağaçlandırma alanları veya geri dönüşüm tesislerine geziler yapılması
- Ankara genelinde ve belli illerde okullar arası bilgi yarışması düzenlenmesi
- 5 Haziran Dünya Çevre Gününde proje kapsamında yer alan okullar arasında düzenlenen yarışmanın ödül töreni ve Dünya Çevre Günü kutlamaları ile proje tamamlanmaktadır.

- Proje kapsamında, 2007 – 2008 ve 2008 – 2009 eğitim öğretim yılında projede yer alan okullar arasında “Türkiye’nin En Çevreci İlköğretim Okulu Yarışması” yapılmıştır.

Çevre Eğitimi Geliştirme Esasları

Çevre Eğitime İlişkin Öğretim Malzemesinin Geliştirilmesi

Kamuoyunda çevreye ilişkin duyarlılığın oluşmasında yaparak ve yaşayarak öğrenmenin en etkin yöntem olduğu gerçeğinden hareketle etkin çevre eğitimi için yeni eğitim teknolojilerinden mutlaka yararlanılmalıdır. Özellikle BM bünyesinde yürütülen çeşitli programlarda geliştirilen öğretim materyalinin doğrudan kullanımı mümkün olabileceği gibi, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Film Radyo ve Televizyon Dairesi ile Ders Aletleri Yapım Merkezi olanakları ile de bazı malzemenin üniversitelerin işbirliği ile geliştirilmesi sağlanabilir.

Eğitim programları kapsamında hazırlanan öğrenci ve öğretmen el kitapları, laboratuvar kılavuzu ve beraberinde çeşitli deneylerin yanında aynı zamanda yakın yörelerde bulunan çeşitli mikro çevreler (şehir, orman, park, hayvanat ve botanik bahçeleri) eğitim amaçlı kullanılmak üzere devreye sokulmalıdır. Böylelikle öğrencilerin ilk elden gözlem yapabilme, problemleri tanımlayabilme ve bu problemlere ilişkin hipotezleri kurarak bunların ne şekilde deneysel olarak denenebileceğini söyleme becerileri geliştirilmelidir. Özellikle öğrencilerin çevreye ilişkin problemlerle ilgili çözüm önerilerini ortaya koyabilmeleri için çeşitli bilgisayar destekli eğitim teknolojilerinden ve oyunlardan yararlanılmalıdır.

Eğitim Programları ve Öğretim Materyali Geliştirilmesi

Ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören çeşitli branşlardan teknik personel yetiştiren programlarda öğrencilere temel bir çevre eğitiminin verilmesi fevkalade önemlidir. Konuya ilişkin her ne kadar çerçeve program IEEP tarafından hazırlanmış ise de bunun ve öğretim materyalinin Türkiye'deki çeşitli teknik programlara kayıtlı öğrencilere hitap edebilecek şekle sokulması gereklidir. Bu konuda üniversiteler ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar işbirliği yapmalıdırlar.

Üniversite Eğitimi Strateji Esasları

"Araştırma merkezleri ve nitelikli personelin toplum için eğitim ve öğretim gördüğü yerler olarak üniversiteler, çevre eğitimiyle ilgili daha fazla araştırma yapmaya ve formal ve formal olmayan eğitim için uzman yetiştirmeye daha fazla zaman ayırmalıdır. Çevre eğitimi sadece doğal ve teknik bilimlerde değil, aynı zamanda sosyal bilimler ve sanat dâhil tüm alanlardaki öğrenciler için gereklidir. Çünkü, doğa, teknoloji ve toplum arasındaki ilişki, bir toplumun gelişmesine yön verip onu belirler" (Tiflis Konferansı, Nihai Rapor, 1977, Sayfa 33).

"Çevrenin yönetimi ve geliştirilmesinde bayanlar önemli role sahiptirler. Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılabilmesi için bayanların tam katılımı elzemdir" (Gündem 21, 1992, Prensip 20, Sayfa 11).

Üniversiteler toplumların uzmanlarını yetiştirdikleri eğitim kurumlarıdır. Üniversite eğitimi sayesinde mesleğini en üst düzeyde icra edebilecek bilgi ve beceri ile donatılmış profesyonel uzmanlar yetiştirilir. Bu uzmanların temel mesleki bilgi ve becerilerinin yanında genel kültür kapsamında vatandaşlık bilgisi olarak da sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitilmeleri gerekmektedir. Kaldı ki hiçbir meslek yoktur ki çevreye ilişkin bilgi ve beceriye gerek duyulmasın.

Gelişmiş ülkelerde üniversite eğitimi kapsamında bireylere çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin eğitim verilmektedir. Özellikle çevre, çevre sorunları ve bunların çözüm önerileri konularında öğrencilere, problemleri görebilme ve bunları çözebilmelerine ilişkin eğitim verilmeye çalışılmaktadır.

Çevre eğitiminin üniversite düzeyindeki uygulamaları konusunda istenilen düzeye ulaşılmamasında en temel sorun, konunun enterdisipliner olması ve alışla gelmiş öğretim tarzı yanında farklı yaklaşımlara gerek duyulmasıdır. Üniversitelerde böylesine bir eğitim, farklı disiplinlerden uzmanların birlikte ders vermelerini gerektirmektedir. Bu ise üniversitelerde pek alışılmış bir yaklaşım değildir.

Günümüzde çevre sorunlarının temelinde yatan nüfus artışı, ekonomik darboğazlar ve her şeyin ötesinde bilinçlenmenin yeterli olmaması, özellikle bayanların eğitimindeki eksiklik ile ilişkilidir. Bu sorunların üstesinden gelinebilmesi için bayanların üniversite düzeyinde eğitimine büyük önem vermek gerekir.

Akademik Personelin Duyarlılığının Artırılması

Üniversitelerin değişik fakülte ve yüksekokulları bünyesinde bulunan programları gereği farklı konularda uzmanlaşmış akademik personelin sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgilendirilmesi için, üniversiteler bazında seminer ve konferansların düzenlenmesi fevkalade önemlidir. Özellikle üniversitelerin bünyesinde açılacak konuya ilişkin ders veren ilgili öğretim elemanlarının uluslararası etkinliklere katılması zorunluluk arz eder. Yine üniversitelerde sürdürülen akademik personel yetiştirmeye dönük lisansüstü programlarda konunun önem ve anlamına yakışır mahiyette derslerin yer almasına özen gösterilmelidir.

Üniversitelerdeki Eğitim Programlarının Geliştirilmesi

Üniversitelerin özellikle lisans programlarından başlayarak lisansüstü programlar da dâhil, tüm eğitim programlarında sürdürülebilir kalkınmaya dönük gerekli toplumsal duyarlılığın oluşturulabilmesi için değişiklikler yapılmalıdır. Öğrencilerin mezun olduklarında alacakları görevlerin çevre ile ilgisi göz önünde

bulundurularak, seçimli veya zorunlu dersler şeklinde bazı derslerin programlarda yer alması sağlanabilir. Bu derslerde günümüze ait çevre sorunlarının anlaşılmasını sağlamak için doğal kaynakları tanıma, bunların rasyonel kullanımına yönelik gerekli yaşam tarzlarını öğrencilere kazandırabilme ilke olarak benimsenebilir. Konuyla ilgili çeşitli kurs ve seminerler de düzenlenebilir.

Özellikle öğretmen yetiştiren tüm lisans programları ile çeşitli teknik ve sosyal programlar ile temel bilimlerde konunun önemi öğrencilere kavratılmalıdır. Bu dersler verilirken sosyal bilimlerden sistematik olarak yararlanılmalıdır. Özellikle sosyal bilimler ve doğa arasındaki bağlantının açıklanması ve mevcut çevre sorunlarının arkasında yatan esas nedenin sosyo-kültürel etmenlerden kaynaklandığı vurgulanmalıdır. Doğanın işleyişi, biyo çeşitlilik ve önemi, günümüz çevre sorunları ile çözüm önerileri gibi konulara programlarda yer verilmelidir. Üniversitelerin lisansüstü programlarında sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmaya yardım edecek yeni programların açılmasına önem verilmelidir.

Çevre Uzmanlarının Eğitimi

Çevre uzmanları üniversitelerin çevreye ilişkin eğitim veren çeşitli programlarından lisans derecesi almış olmakla birlikte sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin konularda lisansüstü eğitimden geçirilmelidir. Ancak bu sayede sürekli ve dengeli kalkınma, ekonomik büyüme ve çevre sorunları ile bunların çözüm önerilerini bilen yüksek düzeyli personel kazanılmış olur. Çevreye ilişkin teknik ve idari kadrolarda görevlendirilecek bu kişilerin çevre etiği, normları ve değerlerini öğrenmeleri yanında Türk toplumunun kültür ve yaşam biçimini de bilmeleri gerekir.

Çevrenin rasyonel yönetimi için çevre uzmanlarının eğitimi esnasında çevre bileşenleri (toprak, su, hava, canlılar vb.), bunların arasındaki ilişkiler ve sorunların çözüm önerilerinin adaylara iyi öğretilmesi gerekir. Bu nedenle üniversitelerin bazılarında uzman eğitime dönük lisansüstü eğitim veren programların oluşturulması lâzımdır. Bu konuda en etkin yaklaşımın ise üniversiteler bünyesinde

bulunan sosyal veya fen bilimleri enstitülerinden birinde bu enterdisipliner programların açılmasıdır.

Araştırma Yoluyla Eğitim

Üniversitelerin lisansüstü programlarında yapılacak çalışmaların projeler halinde ulusal ve uluslararası kuruluşlara götürülerek destek sağlanması mümkündür. Özellikle UNESCO ve UNEP tarafından yürütülen büyük çaplı araştırmalarda ülke bazındaki araştırma grupları olarak yer alınabilir. Böylelikle farklı sosyal sistemlerde uygulanan çevre politikalarıyla ilgili yasal ve idari faaliyetlere ilişkin bilgiler incelenip bunlardan dersler çıkartılabilir. Bunlara ilave olarak, milli parklarda yönetici ve eğitici olarak istihdam edilen üniversite mezunlarına uluslararası yaz kurs ve seminerleri verilmelidir.

Kamuoyunun Eğitilmesi, Bilgilendirilmesi ve Katılımının Sağlanması

"Kamuoyuna çevreyle ilgili bilinç kazandırmak ve günümüz toplumunun çevre sorunlarının çözümünde kamuoyunun aktif katılımını sağlamak üzere çevre eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Kitle iletişim araçları, mümkün olan en geniş topluluğa erişme imkânı verdikleri için, çevre eğitiminin gelişmesi konusunda önemli bir paya sahiptir" (Tiflis Konferansı, Nihai Rapor, 1977, Sayfa 21, 31).

"Yerli haklar ve onların toplumları ile diğer yerel toplumlar bilgileri ve geleneksel uygulamaları nedeni ile çevrenin yönetimi ve geliştirilmesinde önemli role sahiptirler. Ülkeler sürdürülebilir kalkınmanın etkin kılınmasında bu toplumları tanımalı ve onların kültür ve de eğilimlerine gerekli ilgiyi göstermelidirler" (Gündem 21, 1992, Prensip 22, Sayfa 11).

Kamuoyunun çevre duyarlı hale getirilmesi çevre eğitiminin esas amacıdır. Bu konuda özellikle görsel ve işitsel medyaya büyük görevler düşmektedir. Günümüzde kamuoyunun çevre eğitimine dönük olarak hazırlanan eğitim materyali çoğu zaman gerek davranışlar ve gerekse hedef kitlenin iyi teşhis edilememesi nedeni ile içerik ve metodolojiden yoksundur. Bu tür programlarda neyi, nasıl, kime ve hangi pedagojik yaklaşımla ve de hangi materyalle verilebileceği iyi planlanmalıdır.

Bunun esas nedeni ise yeterli kaynakların bu işler için tahsis edilememesidir. Bu konuda belki de en kestirme yaklaşım uzmanlar ve kamuoyunun katılımı ile gerçekleştirilecek radyo ve TV söyleşileridir.

Kamuoyunda özellikle eğitimciler, karar yetkisinde olan bürokratlar, işçi ve işverenler, çiftçiler, ev hanımları, köylerin önder kişileri denilen muhtar ve imamların yaygın eğitim faaliyetleri ile bilinç düzeylerinin artırılması fevkalade yararlı sonuçların elde edilmesini sağlar. Kamuoyunun çevre sorunlarının farkına varması ve bu sorunların çözümü konusunda istekli olması için gönüllü demokratik kitle örgütlerinin yardımları gereklidir. Bu kitle örgütleri yoluyla gerçekleştirilen kampanyalara basının ilgi göstermesi toplumsal duyarlılığın yaratılmasını hazırlar.

Kamuoyunun eğitiminde parklar, bahçeler, milli parklar, doğa tarihi müzeleri vb. kuruluşlar önemli role sahiptirler. Bu yörelere gelen insanlara verilen el ilanları çevrenin tanınması ve korunması için kişilerde duyarlılığın artmasına yardımcı olur.

Kitle İletişim Araçlarıyla İlgili Eğitici Programların Yapımı

Türk toplumunu oluşturan bireylerin ihtiyaçlarına dönük olacak şekilde çevre ve kalkınma sanayileşme ilişkisini sürdürülebilir kalkınma felsefesi içinde açıklayan çeşitli programlar yapılmalıdır. Bu programlar mutlaka genel eğitim ile birbirini tamamlayan bir yapıda olmalıdır.

Çevreye ilişkin olarak hazırlanan programların (dizi film, çizgi film, belgesel, reklam vb.) başarısı yapımcılarla bilim adamlarının yakın ilişkisine de bağlıdır. Bu nedenle bilim adamlarıyla profesyonel iletişimcilerin (gazeteciler, reklamcı, film yönetmeni vb.) yakınlaşmaları sağlanarak öncelikle kitle iletişiminden sorumlu personelin böylelikle eğitilmesi gerçekleştirilebilir. Bu tür programlarda mutlaka konular ve yer kişilere yabancı olmayacak şekilde seçilmeli, çözüm önerileri de programda yer almalıdır

Ödüllü Kampanya ve Yarışmalar Düzenlemek

Çevre duyarlılığını artırmak amacıyla çeşitli temizlik, ağaç dikme vb. kampanyalar düzenlenmeli ve kamuoyunun dikkati bu konulara çekilmelidir. Bunun yanında en güzel bahçe, en güzel balkon, en görkemli çiçek yetiştiriciliği, şiir, kompozisyon, resim vb. yarışmalara ödüller koymak suretiyle kamuoyunu bu konulara yöneltmek yararlıdır.

Araştırma ve Deneylerin Geliştirilmesi

Çevre duyarlı toplum yaratabilmek için mutlaka araştırmaların neyin, nasıl, hangi amaca dönük, hangi yöntem ve eğitim teknolojisinin kullanımı ile bireylere verilebileceği iyi araştırılmalıdır.

Böylelikle çıkan sonuçlar çeşitli ülkeler arasında paylaşılır. Burada diğer ülkelerden elde edilen çeşitli çevre eğitime ilişkin yazılımların Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel şartları ile özel çevresel durumuna uygun hale getirilmesi için araştırmalar yapılmalıdır. Bu şekilde oluşturulan programların çok daha iyi sonuç vereceği açıktır.

Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin yapılmakta olan araştırmaların metotlarında iyileştirmelerin yapılabilmesi yine uluslararası işbirliği ile mümkündür. Bu konunun

yakın takibi ise Türkiye'de birkaç üniversitenin bu konuda odak kuruluşlar olarak seçilmesi ve konu üzerinde çalışan akademisyenlerin bu merkezlerle olan ilişkisinin artırılarak, yapısı gereği enterdisipliner yaklaşım gereken çevre eğitimi arzu edilen düzeylere taşınabilir. Çeşitli pilot projeler bu merkezler aracılığı ile yapılmalıdır.

Öğretimin Geliştirilmesi

Birleşmiş Milletler kuruluşlarından özellikle UNESCO ve UNEP'in desteği ile mevcut eğitim programlarının ve öğretim materyalinin geliştirilmesi için teknik yardım sağlanabilir. Konuyla ilgili olarak bölge ülkeleri ile ortak projeler kapsamında uluslararası gönüllü kuruluşlar ve BM kuruluşlarının da teknik yardımı ile pilot projeler hayata geçirilmelidir.

Yetişkinlerin eğitimi konusunda mevcut öğretim materyallerinin çiftçi, işçi esnaf ve sanatkar, memur vb. bireylere hitap edecek tarzda yeni yaklaşımları da içine alacak şekilde geliştirilebilmesi için işbirliği kaçınılmazdır.

Tutum

Tutum ile İlgili Tanımlar:

Tutum Latince kökenli bir kelime olup ‘harekete hazır’ manasına gelmektedir. Bireyin bir olgu ya da olay karşısındaki bedeni ve zihni durumunu ifade eden tutum hakkında literatürde değişik tanımlara rastlanmaktadır.

Tutum bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Smith, 1968).

Psikolojik bir objeye yönelen olumlu veya olumsuz bir yoğunluk sıralaması ve derecelemesidir (Thurstune, 1931).

Cüceloglu (1996) tutumu, “oldukça organize olmuş uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimi” şeklinde tanımlamaktadır.

Tutum, gözlenemeyen, fakat gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığı varsayılan bazı eğilimlerdir. Tutum doğrudan ölçülemez, ancak dolaylı olarak davranış yoluyla ölçülebilir. Bu ölçmede genellikle davranış, sorulara cevap vermek ya da fikir belirtme şeklinde beliren sözel davranıştır (Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutum bireyin bir olay ya da nesneye karşı kendi içinde yaşadığı zihinsel ve fiziksel halidir ve içinde bulunduğu bu halin kişiyi harekete geçirme süreçleridir. Bir olaya karşı kişinin sahip olduğu ön düşüncelerdir.

Yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün obje ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumudur (Allport, 1935).

Tutumların Özellikleri

1. Tutumlar doğuştan gelmez, sonradan yaşanarak kazanılır yani yaşantı yoluyla öğrenilir.
2. Tutumlar geçici değildir, belli bir süre devamlılık gösterirler. Yani bireyler yaşamlarının belli dönemlerinde aynı düşünceye sahip olurlar.

3. Tutumlar, birey ve obje arasındaki ilişkide bir düzenlilik olmasını sağlarlar. Öğrenme süreci içinde derece derece biçimlendiğinden, insanın çevresini anlamasına da yardımcı olurlar.
4. İnsan – obje ilişkisinde tutumların belirlediği bir yanlılık ortaya çıkar. Birey bir objeye ilişkin bir tutum oluşturduktan sonra ona yansız bakamaz.
5. Bir objeye ilişkin olumlu ya da olumsuz tutumun oluşması ancak o objenin başka objelerle karşılaştırılması sonucu mümkündür.
6. Kişisel tutumlar gibi toplumsal tutumlar da vardır. Toplumsal tutumlar, toplumsal değer, grup ve objelere yönelik tutumlardır.
7. Tutum bir tepki şekli değil, daha çok bir tepki gösterme eğilimidir.
8. Tutumlar olumlu ya da olumsuz davranışlara yol açabilir (Aydoğuş, 2007).

Tutumu Oluşturan Temel Öğeler

Tutum üç temel öğeden oluşmakla beraber bu öğeler arasında genellikle iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır.

Bilişsel Öğeler

Bu öğeler bireyin düşünce süreçlerinde kullandığı bir sınıflama olgusudur(bilgilerin gruplandırılması). Bilişsel öğeler, tutum objeleri ile ilgili gerçeklere dayanan bilgi ve inançlardan oluşmaktadır. Tutumlar düşüncelerden daha uzun ömürlü ve köktencidir, bununla beraber inançlar kadar da derinlere saklanmamışlardır. İnançlar ile tutumlar arasında tutarlılık vardır. Tutumlar

destekleyici inançlardan doğal ve kaçınılmaz bir şekilde doğar. Bilişsel Öge özetle; tutum objeleri hakkındaki inançlarımızı içerir.

Duygusal Öge

Tutumun bireyden bireye değişen ve gerçeklerle açıklanamayan, hoşlanma ya da hoşlanmama yönünü oluşturur. Bazı tutumlar mantıkla açıklanamazlar, bu tutumlar tamamen duygusal ögeye sahiptirler. Tutumların duygusal ögesi bireyin tutuma konu olan olay veya objelere karşı heyecanını içermektedir. Tutuma süreklilik kazandıran, tutumun itici veya şekillendirici olan yönü bu duygusal ögesidir (Aydoğuş, 2007).

Davranışsal Öge

Bireyin belli bir uyarıcı grubundaki tutum objesine ilişkin davranış eğilimini yansıtır.

Yukarıdaki üç ögeye ilişkin açıklayıcı örnekler aşağıda verilmiştir.

- “Portakalda birçok vitamin vardır.” – bilişsel öge
- “Portakala bayılırım.” – duygusal öge
- “Her sabah bir portakal yerim.” – davranışsal öge (Aydoğuş, 2007).

Tutumların Oluşması

Çoğu tutumların kökeni çocukluğa dayanmakta ve genelde doğrudan deneyim, pekiştirme, taklit ve sosyal öğrenme ile edinilmektedir. Edinilen tutumların kaynağı kişisel deneyimlerden çok anne-babalardır.

Tutumların oluşmasında 3 ana etken rol oynamaktadır:

1. Akranlar
2. Kitle haberleşme araçları
3. Diğer kaynaklardan edinilen bilgi ve eğitim (Aydoğuş, 2007).

Tutumların Ölçülmesi

Davranış bilimlerinde ölçmeye ve araştırmalara konu olan ve bu nedenle doğru bir şekilde ölçülmesi gereken psikolojik değişkenlerden biri de tutumlardır.

Tutumların ölçülebilmesi öncelikle, nasıl tanımlandığıyla ilişkili bir durumdur. Tutum, belirli bir nesne, durum, kurum, kavram ya da diğer insanlara yönelik olan, öğrenilmiş, olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimidir (Tezbaşaran,1997:1).

Bireyin bir nesneye ya da görüşe karşı hangi konumda olduğu, tutumun ölçülmesi ile belirlenir. Tutum, tamamen benimsenen ya da tamamen karşı çıkılan iki boyut arasındaki bir noktada yer alan derecedir (Silah,2000).

İnsanlar bazı durumlarda doğruyu söylemekten kaçınır. Bu durum bireyin “subjektif yaşantısı” ile “dışa açık” yaşantısındaki farklardan kaynaklanmaktadır. Fakat, bireylerin davranışının onların tutumlarından kaynaklandığı kanısı oldukça yaygındır. Tutumların ölçülmesi de bu temele dayanmaktadır (Özgüven, 2000:353).

Tutumların ölçülebilmesi için, tutumun varlığının araştırılması, bilinmesi ve bireyin davranışlarının gözlenmesi gerekmektedir. “Çünkü tutum, davranışın gerisinde bulunan zihinsel bir hazırlık olduğundan, görülmediği için onu doğrudan

değil, dolaylı yoldan yani bireyin tutum gerçeğindeki önermelere verdiği cevaplara bakarak ölçebilmekteyiz.”(Silah,2000).

Özgüven’e göre tutumların çeşitli yönlerinin ölçü ve niceliğe vurulmasına gerek vardır. Ölçme tekniği bakımından tutumların bazı boyutları daha çok önem taşımaktadır. Tutumun boyutları arasında, tutumun “yönü”, “derecesi” ve “yoğunluğu” tutumları ölçmede çok önemlidir. Tutumun yönü, tutumun hoşlanma-hoşlanmama, olumlu-olumsuz oluş gibi duygusal niteliğidir. Tutumun derecesi, tutumun kabul ya da reddetme boyutlarının duygusal tonunun düzeyine işaret etmektedir. Tutumun yoğunluğu ise, dışa yönelik bir davranışa dönüşebilme olasılığı, diğer tutum alanları içindeki güçlü ya da zayıf olma yönündeki durumunu belirtmektedir (Özgüven, 2000:354).

Tutum Ölçeği Yapısı

Tutum ölçeği, ölçme araçlarının taşıdığı teknik özelliklere sahip olmalıdır. Tutum ölçeğinin ölçmek istediği olguyu, hedeflenen amaca uygun olarak ölçmesi ve ölçülecek özellikler arasına başka özellikleri karıştırmaması

“ölçmede geçerlik” olarak ifade edilmektedir.

“Ölçmede güvenilirlik” ise; hata ile olumsuz, önermelerin sayısı ile olumlu yönde korelasyon gösteren, hatadan uzak ölçüm yapabilme derecesidir (Çıttır,2003:18-20).

Tüm psikolojik özelliklerin olduğu gibi, tutumların ölçülmesinde de, kullanılan ölçek ve ölçülen özellik ile ilgili bazı temel sayıtlar vardır. Bu ölçeklerle elde edilen ölçme sonuçlarının, bu sayıtlar karşılanabildiği ölçüde geçerli olabileceği söylenebilir. Bu sayıtlar süreklilik, tek boyutluluk ve doğrusallıktır (Sencer, 1989: 259-264).

Süreklilik: psikolojik ölçeklerle ölçülen özelliğin sürekli bir değişken olduğu kabul edilir.

Tek Boyutluluk: Bu sayılı, psikolojik bir ölçekle ölçülen bir özelliğin diğer özelliklerden bağımsız olarak tek başına tanımlanabileceğini ve ölçülebileceğini ifade eder.

Doğrusallık: Bir psikolojik ölçekle ölçülen psikolojik özelliğin tek bir boyutuyla ilgili ölçülerinin, ağırlık, uzunluk gibi fiziksel bir özelliğin ölçüleri gibi bir doğru üzerinde gösterilebileceği kabul edilir (Tezbaşaran,1997:3)

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, İlköğretim Anabilim Dalı 4.sınıf I.ve II. öğretim öğrencilerinin çevre bilinci bakımından bilişsel gelişimlerini nasıl etkilediğini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Aralarında ilişki aranacak değişkenler, sembolleştirilir ancak bu sembolleştirme, ilişkisel bir çözümlemeye olanak verecek şekilde olmalıdır. Bu çalışmanın farklı bölümlerinde, ilişkisel çözümlemenin, iki türü de kullanılmıştır. Bunlar; korelasyon türü ilişki ile karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişkidir. Korelasyon türü ilişki, değişkenlerin birlikte değişip değişmediklerini bulmaya yöneliktir. Tarama modellerinde, mevcut durumlar ve şartlar aynen ortaya konmaya çalışılır (Karasar, 2005: 77, 79).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Bolu İli'nde bulunan Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini 2006–2007 Bahar dönemi İlköğretim Ana Bilim Dalı 4.sınıf I.ve II. Öğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem 146 kız ve 110 erkek öğrenci olmak üzere toplam 256 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 136'sı I. öğretim, 120'si ise II. öğretim türünde okumaktadırlar

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Sosyo-kültürel ve ekonomik faktör	Durumlar	N	f(%)
Ortaöğretim türü	Genel lise	87	34,4
	Anadolu Lisesi	69	27,3
	Anadolu öğretmen lisesi	34	13,4
	Süper lise	57	22,5
	Özel okul – kolej	2	0,8
	Diğer	4	1,6
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	1	0,4
	Okuryazar	12	4,8

	İlköğretim mezunu	105	41,5
	Ortaöğretim mezunu	81	32,3
	Yüksek okul - Fakülte mezunu	52	20,7
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	13	5,1
	Okuryazar	33	13
	İlköğretim mezunu	153	60,2
	Ortaöğretim mezunu	41	16,1
	Yüksek okul - Fakülte mezunu	14	5,5
Baba mesleği	Emekli	63	25
	Memur	16	6,3
	İşçi	22	8,7
	Esnaf	13	5,1
	Çiftçi	10	4
	Öğretmen	12	4,7
	Diğer	42	16,6
Anne mesleği	Ev hanımı	164	64,6
	Emekli	10	4
	Memur	8	3,2
	Diğer	7	2,8
İkamet yeri	Büyükşehir	117	46,2
	Şehir	88	34,8
	İlçe ve daha küçük yerleşim yeri	34	13,4

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla Milfont ve Duckitt (2006) tarafından geliştirilen ve Ak, Öznur ve Keser tarafından 2007 yılında Türkçeye uyarlanan “Environmental Attitudes Inventory (EAI) Çevresel Tutum Envanteri” kullanılmıştır. Uygulanan Çevresel Tutum Envanterinin güvenirlik katsayısı alpha 0,81 olarak bulunmuştur.

Ölçek Abant İzzet Baysal Üniversitesinde öğrenim gören, ölçeğin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla katılan 937 katılımcıya Ak, Keser ve Öznur (2007) tarafından uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS 15 paket programına

girilerek analize hazır hale getirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi (PCA) yöntemi uygulanarak ölçeğin boyutları saptanmıştır. Çalışma grubunun büyüklük açısından uygunluğu konusunda Tabachnick ve Fidell'in (2002) tanımladığı ölçütler dikkate alındığında örneklem büyüklüğünün mükemmel düzeyde yeterli olduğu söylenebilir. Ölçeğin faktör analizine normal dağılım açısından uygunluğunu test etmek amacıyla KMO ve Bartlett's test sonuçları gözden geçirilmiştir. Test sonuçlarına göre (KMO = 0,906 ve Bartlett's = 17705,52 sd = 1540, $p < 0.5$) verilerin faktör analizine uygun olduğu kabul edilmiştir. ÇBÖ'nün yapı geçerliliğini test etmek amacıyla varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak faktör analizi (PCA) yapılmıştır. Faktörde yer almayan ya da birden çok faktörde birbirinden ayırt edilemeyecek kadar yakın yükler alan maddeler analizden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Faktör analizi sonucunda ise birden fazla faktörle yüklü olduğu tespit edilen ya da faktörlerle 0,30 dan düşük ilişki gösteren 67 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kalan maddeler altı boyut altında toplanmış ve maddelerin ortak anlamları gözetilerek boyutlar adlandırılmıştır.

Ölçeğin yapılan faktör analizi sonucunda altı alt boyuttan oluştuğu, ilgili yapıları açıklama yüzdeleri açısından bakıldığında ise toplam %43,49'luk bir açıklama düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Ölçeğin orijinali 12 alt boyuttan oluşmaktadır (EK 1). Ölçek; 1. Doğanın Tadı (10 Madde), 2.Çevre Tutumu Politikalarına Destek (10 Madde), 3. Çevresel Eylemler (10 Madde), 4. İnsan Merkezli Kaygılarla GÜdülenen Çevre Koruma (10 Madde), 5. Bilim ve Teknolojiye Güven (10 Madde), 6. Çevresel Tehdit (10 Madde), 7. Doğayı Değiştirmek (10 Madde), 8. Çevre Koruma Davranışı (10 Madde), 9. Doğa Üzerindeki İnsan Baskınlığı (10 Madde), 10. İnsanların Doğadan Faydalanması (10 Madde), 11. Çevre Merkezli İlgi (10 Madde), 12. Nüfus Artışı Politikalarına Destek (10 Madde), alt boyutlarından oluşmaktadır.

Ölçek Yedi dereceli likert tipinde hazırlanan ölçekten elde edilebilecek puanlar minimum 53 ile maksimum 371 puan arasında değişmektedir. Bilinç düzeylerinin sınıflandırılması; 53-150 puan aralığı çok düşük seviye, 151-240 puan aralığı düşük seviye, 241-315 puan aralığı orta seviye, 316-371 puan aralığı yüksek seviye olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracının Uygulanması

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları araştırmacılar tarafından yapılan Çevre Bilinci Ölçeği (EK 1), öğretmen adaylarında çevreye yönelik tutumların gelişimini ölçmek amacıyla uygulanmıştır. ÇBÖ' de toplam 53 madde yer almaktadır. Yedi dereceli likert tipinde hazırlanan ölçekten elde edilebilecek puanlar minimum 53 ile maksimum 371 puan arasında değişmektedir.

Ayrıca öğretmen adaylarının sahip olduğu sosyo – kültürel ve ekonomik değerlerini ölçmek için Çevre Tutum Envanteri ile beraber Kişisel Bilgi Anketi (EK 2) de uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Çevre Bilinci Testi uygulamalarından elde edilen veriler SPSS 15.00 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak test edilmiştir. Öğretmen adaylarının sahip olduğu sosyo – kültürel ve ekonomik etmenler ile çevre bilinci arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Ayrıca bazı Kişisel Bilgi Anketi cevaplarının yansıtılmasında frekans tablolarından yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

. BULGULAR VE YORUM

Araştırma Problemlerine Ait Bulgular

Bu bölümde Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber uygulanan ve öğretmen adaylarının sosyo - kültürel ve ekonomik durumlarını yansıtan Kişisel Bilgi Anketi sonuçlarından elde edilen verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

Öğretmen adaylarının çevre bilinç düzeyleri:

Çevre Bilinç Düzeyi	Puan Aralığı	N	F(%)
Yüksek	316-371	33	11,58
Orta	241-315	241	84,56
Düşük	151-240	11	3,86
Çok Düşük	53-150	0	0
Ortalama Çevre Bilinç Düzeyi: 288,15			

Çevreye yönelik bilincin oluşmasında mezun olunan ortaöğretim türünün etkisi:

Tablo 2. Çevre Bilinci Ölçeğinin Ortaöğretim Türü açısından istatistiksel analiz sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	4695,34	7	670,76	1,090	,370	fark yok
Grup içi	150753,73	245	615,32			
Toplam	155449,08	252				

*P< 0.05

Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber yapılan anketler sonucunda öğretmen adaylarının sahip olduğu çevreye yönelik bilinçleri ile mezun oldukları ortaöğretim kurumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Çevreye yönelik bilincin oluşmasında babanın eğitim durumunun etkisi:

Tablo 3. Çevre Bilinci Ölçeğinin Baba Eğitim Türü açısından istatistiksel analiz sonuçları

Varyansın	Kareler	Sd	Kareler	F	P	Anlamlı
Kaynağı	Toplamı		Ortalaması			Fark
Gruplar arası	11698,44	5	2339,69	4,020	,002	5 - 1
Grup içi	143752,23	247	582,00			
Toplam	155450,68	252				

*P< 0.05

Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber yapılan anketler sonucunda öğretmen adaylarının sahip olduğu çevreye yönelik bilinçleri ile babaların eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Bu fark yüksek okul ve fakülte mezunları ile okuryazar olmayanlar arasındadır. Anlamlı farklılığın yönü yüksek okul ve fakülte mezunları lehinedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Çevre Bilinci Ölçeğinden aldıkları puanların baba eğitim durumlarına göre ortalama ve standart sapma değerler

Baba Eğitim Türü	N	X	S
------------------	---	---	---

Okuryazar değil (1)	1	265,00	25,00
Okuryazar (2)	12	283,58	24,38
İlköğretim mezunu (3)	105	286,89	23,34
Ortaöğretim mezunu (4)	81	290,15	24,67
Yüksek okul - Fakülte mezunu (5)	52	293,40	20,57
Toplam	253	288,40	24,84

Öğretmen adaylarının aldıkları puan ortalamaları dikkate alındığında baba eğitim durumlarının yükselmesiyle beraber öğrencilerinin aldıkları puan ortalamalarının da yükseldiği gözlenmektedir. Eğitim düzeyi yüksek öğretim olan babaların çocuklarının Çevre Bilinci Anketinden aldıkları puan ortalamaları daha yüksektir.

Çevreye yönelik bilincin oluşmasında annenin eğitim durumunun etkisi:

Tablo 5. Çevre Bilinci Ölçeğinin Anne Eğitim Türü açısından istatistiksel analiz sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	5587,96	4	1396,99	2,321	,057	fark yok
Grup içi	149874,21	249	601,90			
Toplam	155462,19	253				

*P< 0.05

Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber yapılan anket sonucunda öğretmen adaylarının sahip olduğu çevreye bilinçleri ile annelerinin eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (F: 2,321 p: 0.57).

Çevreye yönelik bilincin oluşmasında babanın meslek durumunun etkisi:

Tablo 6. Çevre Bilinci Ölçeğinin Baba Meslek türleri açısından istatistiksel analiz sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	3370,45	8	421,31	0,688	,701	fark yok
Grup içi	103422,02	169	611,97			
Toplam	106792,48	177				

*P< 0.05

Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber yapılan anketler sonucunda öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinçleri ile babalarının meslek durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (F: 0.688 p: 0.701)

Çevreye yönelik bilincin oluşmasında annenin meslek durumunun etkisi:

Tablo 7. Çevre Bilinci Ölçeğinin Anne Meslek Türü açısından istatistiksel analiz sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar arası	4831,03	5	966,21	1,533	,182	fark yok
Grup içi	115345,63	183	630,30			

Toplam	120176,25	188
--------	-----------	-----

*P< 0.05

Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber yapılan anketler sonucunda öğretmen adaylarının sahip olduğu çevreye yönelik bilinçleri ile annelerinin meslek durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (F: 1,533 p: 0.182).

Çevreye yönelik bilincin oluşmasında ikamet edilen yerin etkisi:

Tablo 8. Çevre Bilinci Ölçeğinin ikamet edilen yerleşim yerleri açısından istatistiksel analiz sonuçları

Varyansın	Kareler	Sd	Kareler	F	P	Anlamlı
Kaynağı	Toplamı		Ortalaması			Fark
Gruplar arası	775,94	3	258,65	0,429	,733	fark yok
Grup içi	141763,31	235	603,25			
Toplam	142539,25	238				

*P< 0.05

Çevre Bilinci Ölçeği ile beraber yapılan anketler sonucunda öğretmen adaylarının sahip olduğu çevreye yönelik bilinçleri ile ikamet ettikleri yerleşim

yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (F: 0.429 p: 0.733).

Yapılan benzer çalışmalarda elde edilen sonuçlar incelendiğinde ise büyük yerleşim yerlerinde yaşayanların küçük yerleşim birimlerinde yaşayanlara oranla daha çok çevre bilincine sahip olduğu gözlenmiştir. Buna neden olarak büyük yerleşim yerlerinde yaşayanların daha fazla çevresel problem ve kirlilikle karşı karşıya gelmesi olabileceği öne sürülebilir.

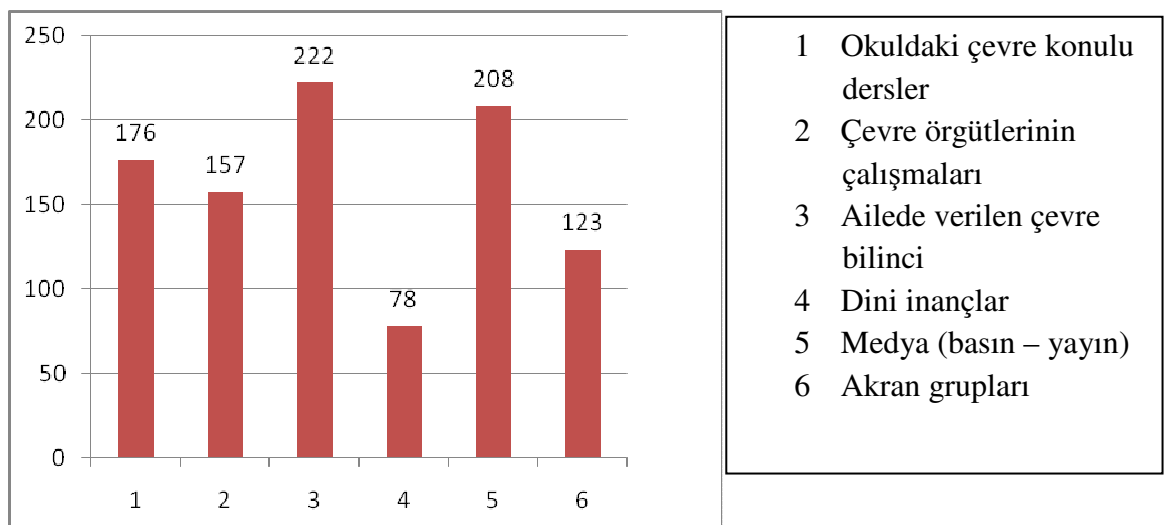
Çevre bilincinin oluşmasına etki eden etmenler:

Çalışmada öğretmen adaylarının sahip olduğu çevre bilinçlerinin temel nedenlerini ölçmek adına;

“Çevre bilincinin oluşmasında aşağıdaki faktörlerden hangisi yada hangilerinin daha etkili olduğunu düşünüyorsunuz?”

sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Grafik 1.. Çevre bilincinin oluşmasına etki eden etmenler

Yukarıdaki grafik öğretmen adaylarının cevapları doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu grafiğe bakarak öğretmen adaylarında çevre bilincinin oluşmasında etkili olan etmenler arasında en önemli iki etmenin aile ve medya olduğu görülüyor. Okullarda alınan çevreye yönelik derslerin etkisi ise üçüncü sırada yer alıyor. Bu durum okullarda alınan çevre eğitiminin öğretmen adaylardaki çevre bilincinin oluşmasında medya ve aileye göre biraz daha gerilerde kaldığını göstermektedir. Okullarda verilen çevre eğitiminin etkinliğinin artırılması ile bu sıralamanın değişeceği ve okulda verilen eğitim yönüne doğru kayacağı söylenebilir.

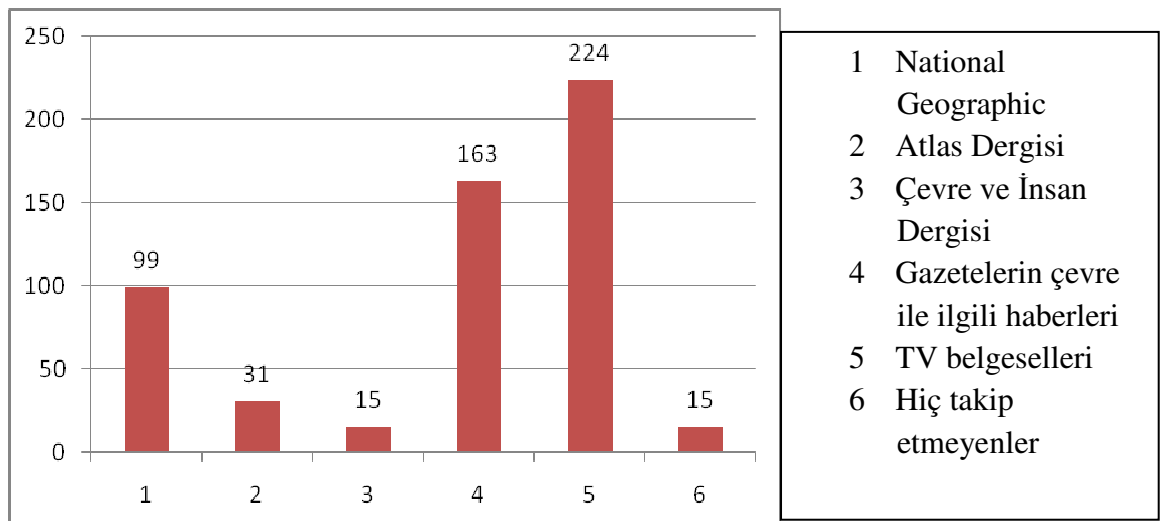
Çevre ile ilgili takip edilen yayınlar:

Çalışmada öğretmen adaylarının sahip olduğu çevre bilinçlerinin temel nedenlerini ölçmek adına;

“Çevreyle ilgili takip ettiğiniz yayınlar nelerdir?”

sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Grafik 2. Çevre ile ilgili takip edilen yayınlar

Elde edilen grafiğe bakarak öğretmen adaylarının takip ettiği yayınların başında görsel medyanın geldiği açık bir şekilde görülmektedir. Bu noktada öğretmen adaylarının çevreye gerektiği kadar değer vermediği ve ücretli yazılı yayımları çok iyi takip etmediği ileri sürülebilir.

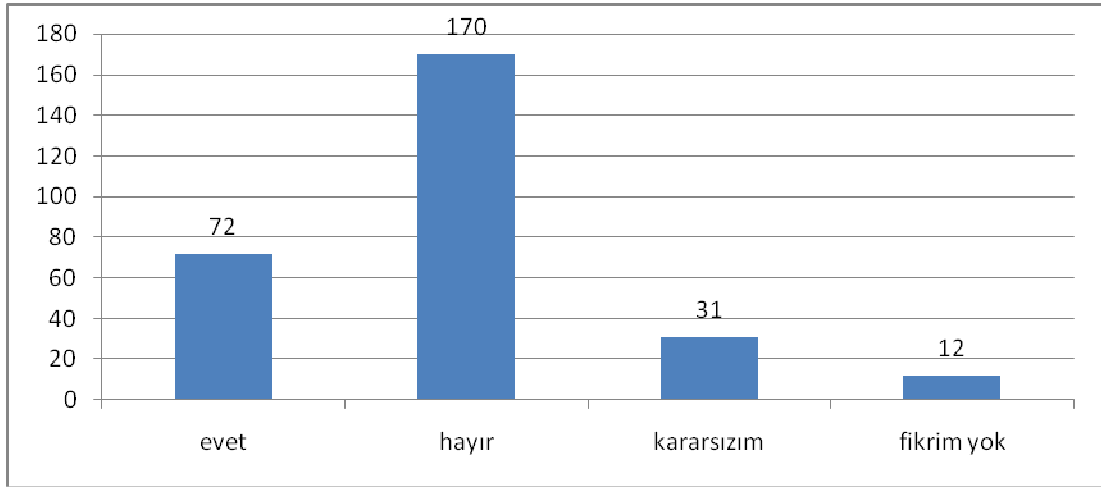
Çevreye yönelik bilincin oluşmasında alınan eğitimin yeterliliği:

Yapılan ankette öğretmen adaylarının üniversite son sınıfa kadar geçen eğitim dönemlerini dikkate alarak çevreye yönelik bilinçlerinin oluşmasında aldıkları eğitimin yeterliliğini ölçmek için;

“Öğretim hayatınız boyunca çevre bilinci konusunda yeterince bilgilendirildiğinize inanıyor musunuz?”

sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Grafik 3. Çevre bilinci konusundaki bilgilendirilmeye dair görüşler

Yukarıdaki grafik doğrultusunda öğretmen adaylarının öğrenim süreleri boyunca çevre bilinci konusunda yeterince bilgilendirilmediğini düşündükleri açık bir şekilde görülmektedir. Bu durum eğitim sistemimizde çevre bilincinin gelişmesine yönelik konulara yeterli şekilde yer ayrılmadığını ortaya koymaktadır.

Günümüzde çevre sorunlarının hızlı bir şekilde büyümesi eğitimde de çevre bilincinin geliştirilmesi konusunu doğurmuştur. Bu nokta itibari ile çevreye yönelik işlevsel ve hayata dönük bir çevre eğitiminin, sorunun kaynağına ulaşılmasında önemli bir adım olacağı ileri sürülebilir.

BÖLÜM V

. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma ve Sonuçlar

Çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç düzeyleri ile mezun oldukları ortaöğretim türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının çevre bilinç ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 288 olup orta seviyede bir çevre bilincine sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuca göre ortaöğretimde verilen çevre eğitiminin okul türlerinde eğitim kalitesi açısından fark olamadığı düşünülebilir.

Ülkemizde gerek üniversite, gerek üniversite öncesi çevre eğitimi konusunda yürütülen çalışmalar yeterli değildir. Yapılan çalışmalarda özellikle ortaöğretim çevre eğitiminin uluslar arası modellerle karşılaştırılmasında ülkemizde sağlıklı bir çevre eğitiminin verilmediğini ortaya koymuştur (Ünal ve Dımışkı, 1999; Yücel ve Morgil, 1998).

Çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç düzeyleri ile babasının eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Babasının eğitim seviyesi yüksek olan öğretmen adaylarının çevre bilincinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Ayrıca öğrencilere çevre konusunda bilinçlenmelerindeki en önemli etkenin ne olduğu sorusuna verilen cevaplardan elde edilen sonuçlara göre (222/964 yani %23 oranla) ailede verilen çevre bilincinin birinci sırada olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşılabileceği gibi ailesinde çevre bilinci yüksek olan öğretmen adaylarının da aynı şekilde yüksek bir çevre bilincine sahip olduğu gözlenmektedir.

Çalışmanın diğer bir boyutunda öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç düzeyleri ile anne-babanın sahip olduğu meslek türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Araştırmalar sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde; öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç düzeyleri ile ikamet yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Ancak büyük yerleşim yerlerinde yaşayan insanların daha fazla çevresel problem ve kirlilikle yüz yüze gelmesi onların çevresel sorunlara karşı daha duyarlı olmalarında etken olacağı düşünülebilir. Kentleşme, hava, su, deniz, gürültü ve radyoaktif kirliliklerin uzak olduğu küçük yerleşim yerlerinde yaşayanların ise

doğrudan bir sorun ve problemle karşılaşmamaları onların çevrecilik ve çevre bilinçleri üzerinde daha az etki oluşturduğu söylenebilir.

Çevreye verilen değerin hızla arttığı günümüzde geleceğin nesillerini yetiştirecek olan öğretmen adaylarına çevre konusunda yeterli eğitimin verilmemesi gelecekte oluşacak çevre sorunlarına duyarsız bir neslin yetişmesine neden olacaktır. Bu çevre kirliliğinin en önemli adımıdır ve bu adımın atılması konusunda gerekli olan tüm hassasiyetlerin göz önüne alınması gerekir. Yoksa gelecekte çevre kirliliğinin çok üst boyutlara ulaşmış ve bundan habersiz bir neslin bulunması ise kaçınılmazdır.

Etkin çevre eğitiminin gerçekleşebilmesi için, öğretmenlerin bu konudaki meslek öncesi ve meslek için eğitimi önem arz etmektedir. İşin belki de en önemli boyutu öğretmenin konuya ilişkin pedagojik formasyonu ve bu konuya ne denli inandığıdır. Bu nokta, çevre eğitiminin etkin olarak gerçekleştirilmesi, ölçme ve değerlendirmenin sağlıklı yapılması bakımından da önemlidir. Bu bağlamda çağdaş öğretim metotlarının uygulamaya konulması, öğretmene büyük sorumluluklar yüklemektedir. Öğretmenlerin lisans düzeyindeki eğitim programları, bu gerçekler ışığında tekrar gözden geçirilmeli ve mümkünse lisansüstü düzeyde verilen öğretmenlik pedagojik formasyon eğitiminde konunun ele alınmasında yarar vardır (UNESCO-UNEP 1990).

Çalışmada öğretmen adaylarına çevre bilinçlerine etki eden en önemli etken nedir sorusuna verilen cevaplarda öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu (208/964 yani %22) ile işitsel ve görsel medyanın çevre eğitimi üzerindeki rolü araştırmalarla ortaya konulmuştur. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmada, ilköğretim öğrencilerini edindikleri çevre bilgisinin % 63'ünü görsel ve yazılı medyadan öğrenirken, sadece % 12'sini okuldan ve % 9 kadarını da aile ve arkadaşlarından öğrendikleri ortaya konmuştur (Alım,2006).

Uluslararası boyutlarda ele alınan çevre eğitimin önemi yadsınamaz. Yapılan çalışmalar sonucunda öğretmen adaylarının bir amatör çevreci kadar çevre sorunlarına duyarlı, çevreyi takip eden ve bu bilinci gelecek nesillere aktaran bir

kimliği taşımaları gerekir. Ancak çalışma sonucunda elde edilen veriler bu düşüncüyü doğrular nitelikte değildir.

Çevre kavramı ile ilgili konular, ülkemizde fen bilgisi ve coğrafya dersleri içerisinde yer almaktadır. Okullarda dersler genellikle düz anlatım tekniğinin kullanıldığı, öğretmenin etkin olduğu ve öğrencinin pasif dinleyici olarak katılımı ile işlenilmektedir. Bu da derslerin monoton bir şekilde geçmesine, konuların ezbere dayalı olarak işlenmesine ve dolayısıyla da öğrencilerin bu konularda fazla duyarlı yetiştirilememesine neden olmaktadır. Öğrencilerin aktif olarak katıldığı, okul-aile işbirliğinin sağlandığı durumlarda ve öğrencilerin konu ile ilgili projeler hazırlamaları durumunda bu konularda daha da bilinçlenecekleri düşünülmektedir.

Çevre ile ilgili konuların öğretim programlarında, ilköğretim ve orta öğretimin programlarında yüzeysel ve yetersiz bir şekilde ele alınması yine yükseköğretim programlarında da böyle devam etmesi, öğrencilerde çevreye karşı bir duyarlılık geliştirememektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerin eğitimindeki yeri, önemi ve onlara model oldukları düşünüldüğünde ise öğretmenlerin yükseköğretim programlarında almış oldukları çevre eğitiminin yetersiz olmasının da araştırmanın sonuçları üzerinde etkili olma ihtimalinden söz edilebilir.

Nitelikli bir çevre eğitimi programı öğrencilerin okul öncesi dönemden ele almalı ve bunu ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretime kadar geçen her aşamada gerekli bedensel ve zihinsel gelişimler paralelinde düzenlenmeli ve etkin bir şekilde öğretimi amaçlanmalıdır.

Günümüzde çevreye verilen önem arttığı halde çevreye yönelik bilincin gelişmesindeki sıkıntılar devam eder durumdadır. Bunun, konuların öğretim süreci ile ilgili sorunlar olduğu açıktır. Maalesef, öğretmenler öğrencileri, Çevre nedir? Çevre sorunu nedir? Su kirliliği nedir? gibi yazılı ve sözlü sınavlarla değerlendirmeler yapmaktadırlar. Böylece sadece ezbere dayanan ve öğrenmenin en alt basamağı olan, bilme düzeyinin üzerine çıkamayan öğrenciler, bir üst sınıfa geçerken öğrendiklerinin ne anlama geldiğini kavramadan öğrendikleri bilgilerin büyük kısmını unuturlar. Bu nedenle çevre eğitiminde öğrencilerde davranış değişikliğine yol açabilecek somut örneklerle başvurulmalı ve buna yönelik olarak,

sınırsız bir laboratuvar olan çevrede uygulamalar yapılmalı ve etkinlikler sergilenmelidir. Ancak böyle gerçek anlamda çevre bilinci kazandırılabilir. Birçok çevre kuruluşu bütün bireylere örgün ve yaygın eğitimde çevre duyarlılığı kazandırmayı en temel görev saymış ve bu yönde çalışmalarını şekillendirmişlerdir.

Öneriler

- Çevre eğitime okulöncesi eğitimden başlayarak bütün kademelerde yer verilmeli ve okul dışında bu eğitimin devam etmesi sağlanmalıdır.
- Okullarda verilen çevre eğitiminin amacı olumlu davranışlar sergileyebilen, yaratıcı düşünebilen, orijinal fikirler geliştirebilen, kendi fikirlerini savunabilen, çevre problemlerine karşı çözüm üretebilen, yaşadıkları çevreye karşı duyarlı olabilen ve aldıkları sorumlulukları yerine getirebilen öğrenciler yetiştirmek olmalıdır.
- Okullarda bilgilerin yapay ortamlarda öğretilmesinden ziyade doğal ortamlarda, uygulamaya yönelik ve günlük yaşamda kullanılabilir şekle dönüştürülmelidir.
- Okullarda arzu edilen çevre eğitiminin etkin bir şekilde verilebilmesi için her şeyden önce bu okullarda çalışan öğretmenlerin çevre bilincine sahip olması gerekir. Öğretmenlerin gerekmektedir.
- Okullarda çevre bilincinin oluşmasına katkıda bulunacak etkinlik sayısı artırılmalıdır.
- Çevresel tutum ve davranışlar, bilgi çevre bilinci, eğitim ve kültür seviyesi, yaşam ortamı, meslek, gelir ve maddi durum, cinsiyet ve yaşa bağlı olarak çeşitli faktörler tarafından etkilenmektedir. Çevre bilincinin kazandırılmasında en büyük etken olan çevre eğitimi toplumun tüm kesimine ulaşacak şekilde yaygınlaştırılmalıdır. Çevre eğitimi her yaş ve meslekteki kişilere verilmelidir.

- Okullarda verilen çevre eğitimleri güncel çevre problemleri ile ilişkilendirilerek verilmeli ve öğrencilerin çevre sorunlarına çözüm üretebilecek şekilde programlar hazırlanmalıdır.

- Kamuoyunda çevre konularına dikkati çekmek ve aktif katılımı sağlamak amacıyla çeşitli kampanyalar ve yarışmalar düzenlenmelidir. Kitle iletişim araçlarıyla çevre eğitiminin yaygınlaştırılmasına önem verilmeli TV, radyo programları ve basın yoluyla geniş halk kitlelerine çevre eğitimi verilmesi için işbirliğinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

- Çevre eğitiminde öğrencilerin sahip oldukları çevre bilincine ailedeki çevre bilincinin etkisi açıkça görülmektedir. Anne ve babalara çevre konusunda verilecek seminerlerle anne ve babaların çevre bilinçleri artırılabilir. Bu sayede öğrencilerin çevre bilinçleri de dolaylı olarak artacağı söylenebilir.

- Lisans eğitiminde öğretmen adaylarının öğretmen olduklarında çevre eğitimi konusunda kendilerini yeterli hissedebilmeleri ve etkin çevre eğitimi verebilmeleri için uygulamalı veya aktif katılımlı çevre eğitimi etkinlikleri yapılmalıdır.

- Üniversite birinci sınıf ve son sınıf öğretmen adayları üzerinde yapılacak bir çalışma ile öğretmen adaylarının üniversitede aldıkları çevre eğitiminin yeterliliği araştırılabilir.

- Üniversitelerde özellikle Eğitim Fakülteleri, Fen Edebiyat Fakülteleri ve Mühendislik Fakültelerinde müfredat programları gözden geçirilmelidir. Örneğin, Eğitim Fakültelerinin tüm bölümlerinde öğretmen adaylarında çevre bilinci geliştirecek dersler ve etkinlikler verilmeye çalışılmalıdır.

- Yine üniversitelerdeki tüm akademisyenler hizmet içi kurslar ve benzeri etkinliklerle bilinçlendirilmelidir.

- Daha önce belirtildiği gibi, çevre eğitimi de ailede başlar. Aileden, sokaktan ve kitle iletişim araçlarından kazanılan bilgiler, okullarda verilen öğretim kadar önemlidir. Dolayısıyla çevre eğitimi, örgün eğitim kadar hatta ondan daha fazla sistemli olarak yürütülecek bir yaygın eğitimin de konusudur². Çevre eğitiminin sadece örgün eğitim kurumlarında verilmesi düşüncesi doğru olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Ak, Süleyman...,”İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Bilinçlerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bolu, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Alım, Mete, Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C:14 s.599–616, 2006.

Altın, M., Biyoloji Öğretmeni Adaylarında Çevre Eğitimi. Yüksek lisans tezi. **Gazi Üniversitesi**, Ankara, 2001.

Armağan, Fulya Ö.: “İlköğretim 7., 8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Eğitimi İle İlgili

Bilgi Düzeyleri (Kırıkkale İl Merkezi Örnekleme)”, Yüksek Lisans Tezi. **Gazi Üniversitesi**, Ankara, 2006.

Aydoğdu, M., Gezer, K.. Çevre Bilimi, Ankara: Anı yayıncılık, 2006

Aydoğuş, Rasim: www2.aku.edu.tr/~gocak/testgelistirme/2007ebilimler/tutumlarrasim (erişim tarihi: Temmuz 2008)

Ayvaz, Z., **Çevre Eğitime Giriş**, Çevre Eğitimi Merkezi Yayınları s:3, 1998.

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, **Çevre Bakanlığı Yayını**, s.2-3, 2005.

Bozkurt, O., Cansüngü, Koray, Ö., İlköğretim Öğrencilerinin Çevre eğitiminde Sera Etkisi ile İlgili Kavram Yanılgıları. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:23, Ankara, s:72, 2002.

Budak, Sevim, **Avrupa Birliği ve Türkiye Çevre Politikası**. Buke Yayınları, İstanbul. s:22, 2000.

Candan, A., **Avrupa Birliği Çevre Politikası. İktisadi Kalkınma Vakfı**, 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi, No:6, Ankara, s:5–8, 2004.

Capra, F., **Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası**, (Çev. Mustafa Armağan, 2.baskı). İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.

Connect (1995). Environmental Education: Quo Vadis?, Unesco-Unep

Environmental Education Newsletter, (Aktaran: Erdoğan Şama) XX, 2, June: 1-2.

Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C., Üniversite öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının incelenmesi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 36(1–2), s: 189-198, 2003.

Çevre Bakanlığı, **Çevre Notları**, Ankara: Çevre Eğitimi ve Yayın Dairesi Başkanlığı, 1998.

Çevre Bakanlığı, **2000’li Yıllara Doğru Çevre**, Ankara, 1990.

Çevre Bakanlığı, IV. Çevre Şurası Sonuç Raporları, 6-8 kasım 2000, İzmir

Çevre Orman Bakanlığı:”Çevre Eğitimi Ve Önemi”, www.cevreorman.gov.tr (Erişim Tarihi: Mayıs, 2008)

Çevre ve Orman Bakanlığı, Türkiye Çevre Atlası “Çevre Eğitimi” www.cedgm.gov.tr/cevreatlasi/cevreegitimi.pdf (erişim tarihi: Mayıs 2008).

Çevre ve Orman Bakanlığı, AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (2007–2023), 2006.

Çevre Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı web sitesi (www.ockkb.gov.tr)

Çevre ve Orman Bakanlığı, “Çevre ve Ormancılık Şurası Kararları”, Antalya, Mart 2005.

Demirkaya, H.: Çevre Eğitiminin Türkiye’deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitime Yönelik Yeni Yaklaşımlar. **Fırat üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, Elazığ, s:209, 2006.

Demirtaş, A. : Çevre Eğitimi Stratejilerine Uygun Program Geliştirme : İlkeler ve Sorunlar, **Çevre ve İnsan Dergisi**, c: 4, s: 36-40, 1990.

Dımışkı, Ebru, : ” Ortaöğretim Fen Programı Ekoloji Ve Çevre Konularının Öğrenci ve Öğretmen Hazır bulunuşluğu Açısından Değerlendirilmesi”,Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1999.

Doğan, Musa, ve Akaydın, G., "**Ulusal Gündem 2: Türkiye'de Fen Eğitimi Programları ve Çevre Eğitimi**", s:82–85, 2000.

Doğan, Musa., Ortaöğretim Biyoloji Ders Programına Çevre Konularının Entegrasyonu, **Çevre ve İnsan Dergisi**, sayı:72 s:27, 2008.

Domınique, S., **Çevrecilik** (Çeviren: M. Selami Şakiroğlu). İletişim Yayınları (Cep Üniversitesi), İstanbul, s:98, 1990.

DPT. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996-2000. Ankara: DPT Yayını, 1995.

Durmaz, B., Avrupa Birliğinde Çevre politikası Alanında Muhtemel Müzakere

Sürecine Yönelik Gerekli Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi (Uzmanlık Tezi), Ankara, s.3, (2004),

Ekici, Gülay,. Lise öğrencilerinin çevre eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi. **Eğitim Araştırmaları Dergisi** c:18, s:72, 2005

Ener, Neriman,. Doğal Kaynak Kullanımında Alternatif Yöntemler, Yeni

Yaklaşımlar . Editör Vural F. Savaş. Marmara Üniversitesi, Türkiye Ekonomisi

AraştırmaMerkezi ve Friedrich Naumann Vakfı, Ankara,1997

Erdoğan, İ., Ejder, N., **Çevre Sorunları, Nedenler Çözümler**. Doruk Yayıncılık, Ankara, s. 123, 1997.

Erol, Gülhanım, , Gezer, Kutret, “Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevreye ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları, **International Journal of Enviromental and Science Education**, c:1, s:65–77,2006

Erten, Sinan.: “Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?” **Çevre ve İnsan Dergisi**, Sayı 65/66, 2006.

Gezmiş, Can Tekin, Çarıkçıoğlu,Salih, (2007), Çevre Sorunlarıyla Mücadelede Çocukların Bilinçlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Görmez, K.: **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Ankara: Gazi Kitabevi, 1997.

Görümlü, T. (2003). “Liselerde Çevreye Karşı Duyarlılığın Oluşmasında Çevre

Eğitiminin Önemi”, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

Gündüz, Turgut, **Çevre Sorunları**. Gazi Kitabevi, Ankara, s:5, 2004.

Hadımoğlu, Nimet, Etkili Çevre Eğitimi Nasıl olmalıdır? **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, Sayı: 28, Ankara, s.1085, 2002.

Hungerford, HR, Peyton, R.B.: "Procedures for Developing an Environmental

Education Curriculum", (Aktaran: Sevi Ünal ve Ebru Dımışkı), **Environmental Education Series**(22), UNESCOUNEP- IEEP, 1994.

Hungerford, H.R., Volk, T.L. and Ramsey, J.M,: "A Prototype environmental Education Curriculum for the Middle School" (Aktaran: Sevi Ünal ve Ebru Dımışk), **Environmental Education Series** (29), UNESCO-UNEP.IEEP, 1994.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/cevre/eylempla/doganm/egitim.html>

<http://www.cedgm.gov.tr/cevreatlasi/cevreegitimi.pdf>.

İleri, Recep, Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması. **Ekoloji Çevre Dergisi**, C.7:28, s.3-9, 1998.

Karasar, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, (14. Baskı).Ankara: Nobel Yayınları, s:76–85, 2005

Keleş, R., Hamamcı, C., **Çevrebilim**, (4. Baskı). Ankara: İmge Yayınları, 2002

Keser, Serhan, Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çevreye Karşı Tutumları, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bolu, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Kızıroğlu, İlhami, Türk Eğitim Sisteminde Çevre Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlar, V. Uluslar Arası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Çevre Eğitimi, 1–2 Kasım 2000, Ankara.

Kostova, Zdravka, Atasoy, Emin, **Çevre Eğitiminde Başarılı Öğrenme Yöntemleri**, C: 4 s: 49–78, 2008

MEB, **İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı**. Milli Eğitim

Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Eğitim Öğretim ve Program Dairesi Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara, 2005.

MEB, **İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi 4-5 Sınıflar Öğretim Programı**. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara, 2005.

MEB, **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5 Sınıflar Öğretim Programı**. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara, 2005.

Meriç, Gürsoy, Tezcan, Ramazan, Fen Bilgisi Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Örnek Ülkeler Kapsamında Değerlendirilmesi, **c:7, s:1, 2005.**

Morgil, İnci, Yücel, Seda, Yükseköğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c: 14, s: 84–91, 1998.

Morgil,İnci; Yılmaz,Ayhan, Cingör, Nuray: “Fen Eğitiminde Çevre ve Çevre Koruma Projesi Hazırlamasına Yönelik Çalışma“, www.fedu.metu.edu.tr ,(erişim t: Nisan 2008)

Özey, Ramazan, **Çevre sorunları**, İstanbul, s.17–18, 2001.

Özey, Ramazan, **Günümüz Dünya Sorunları**. Aktif Yayınevi, İstanbul, s:10, 2004.

Özmen, D. Çetinkaya, A.Ç. Nehir, S., Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 4**. s: 330–344, 2005.

Öznur, A.Sema, “İşbirlikli Öğrenme Yaklaşımının Öğretmen Adaylarının Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi” , **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bolu, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Pehlivan, Ergün ve diğerleri, Medya ve Çevre , Yüksek Lisans Tezi,Selçuk Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü, Konya, 2008

Sağlam, Necdet ve Uzun, Naim, Ortaöğretim Kurumlarında Çevre Eğitimi ve

Öğretmenlerin Çevre Eğitim Programları Hakkındaki Görüşleri XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 28-30 Eylül 2005 Denizli s. 573-579.

Sağlam, Necdet ve Uzun, Naim, Sosyo-Ekonomik Durumun Çevre Bilinci ve Çevre Akademik Başarısı Üzerine Etkisi, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U.Journal of Education)**, c: 29, s: 194–202, 2005.

Sağlam, Necdet ve Uzun, Naim, Orta Öğretimde Öğrenciler İçin Çevresel Tutum

Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c:30, s: 240–250, 2006

Sağlam, Necdet ve Uzun, Naim, Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumlarına “Çevre ve İnsan” Dersi ile Gönüllü Çevre Kuruluşlarının Etkisi, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c:33: s: 210–218, 2007.

Soran, H., Morgil, İnci, Yücel, Seda, Atav, E. ve Işık, S., Biyoloji Öğrencilerinin Çevre Konularına Olan İlgilerinin Araştırılması ve Kimya Öğrencileri ile Karşılaştırılması, **Journal of Education**, 18, 128-139, 2000.

Sungurtekin, Şehnaz, “Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesi” Kapsamında Ana ve İlköğretim Okullarında “Müzik Yoluyla Çevre Eğitimi” **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C: 14, Sayı: 1, 2001.

Sülün, Yusuf, “Çevre Kirliliğini Önlemede Eğitimin Rolü”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:8, 2002.

Şahin, N.F., Cerrah, L., Saka, A., Şahin, B., Yüksek Öğretimde Öğrenci Merkezli Çevre Eğitimi Dersine Yönelik Bir Uygulama. **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c: 24, Sayı:3, s:113–128, 2004,

Şama, Erdoğan., Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c:23(2), s: 99–110, 2003.

Şengül, Mihriban., “Bir Çevre Yönetimi Aracı Olarak Çevre İçin Eğitim”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 34, sayı: 4, 2001.

TOMAR, Ahmet : “Turgutlu Yöresinde Tarım Topraklarının Amaç Dışı

Kullanımının Çevresel ve Ekonomik Etkileri Üzerine bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1992.

TOPALOĞLU, D. Demet: “Çevreye Yönelik Tutumlar ve Çevre Eğitimi”. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İzmir, 1999.

TOROS A., ULUSOY M., ERGÖÇMEN B., Ulusal Çevre Eylem Planı, Nüfus ve Çevre, DPT, Temmuz 1997.

UNESCO-UNEP “International Enviromental Education Programme Tbilis Declaration,”, 1977.

Uzunoğlu, S.,Çevre Problemlerine Farklı Bir Bakış, **Ekoloji Çevre Dergisi**,C: 3:s,4-7, 1994.

Ünal, Sevil, Dımişkı, Ebru., UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre eğitiminin

Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre eğitimi, **H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı:16-17, s: 142- 154, 1999.

Ünal, Sevil; Dımişkı, Ebru,,” Üniversite Öncesi Çevre Eğitimi ve Sorunları”, **T.C. Çevre Bakanlığı Çevre ve İnsan Dergisi**, 42: 56, 1999.

Ünal, Sevil ; Dımişkı, Ebru,,” UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi”.,**Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c:6, s:142-154, 1999.

Ünal, Sevil, ve Dımişkı, Ebru,(1999). Üniversite Öncesi Çevre Eğitimi ve Sorunları, **T.C. Çevre Bakanlığı Çevre ve İnsan Dergisi**, 42–56, 1999.

Ünder, Hasan, **Çevre Felsefesi**, Ankara: Doruk Yayınları, s: 83–105, 1996.

Yılmaz, Ayhan, Bozkurt, Y., Taşkın, E., Doğal Kaynakların Korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı:13, s:15-30, Kütahya, 2005.

Yılmaz, Ayhan;Morgil, İnci; Aktuğ, Pınar,;Göbekli, İsmail, “ Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgi ve Öneriler”, **H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, c:22, s: 156-162, Ankara, 2002.

Yılmaz, Dilek, “İlköğretimde Çevre Eğitimi İçim Yöntem Geliştirme,” Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 2006.

Yücel, A. Seda ve Morgil, İnci, Çevre Eğitiminin Geliştirilmesi. **BAÜ Fen bilimleri Enstitüsü Dergisi**, c:1, s: 76–89, 1999.

Yüksel, Şen, Tokay, Semra, **Çevre ve İnsan**. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları,2004.

Fegebank, B., (1990),’’ Environmental Education’’ A Task For Home Economists

Muğla Üniversitesi

EKLER

Ek 1. Çevre Bilinci Ölçeği

Adı, soyadı:

Anabilim dalı / Sınıfı: /

Değerli öğrenciler,

Birer öğretmen adayı olarak sizlerin çevreyi ilgilendiren farklı konulardaki görüşlerinizi almak için aşağıdaki ölçeği doldurmanızı istiyoruz. Ölçekte her bir madde ile ilgili görüşleriniz için 1'den **(Kesinlikle katılmıyorum)** 7'ye

(Kesinlikle katılıyorum) kadar olan sayıları dikkate alarak, sayı altındaki boşlukları işaretleyiniz.

Cevaplarınızda samimi ve içten olacağınıza olan inancımız tamdır.

ÖLÇEK 1: DOĞANIN TADI

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Kırlar ve ormanlar gibi şehir dışındaki yeşil alanları gezmeyi gerçekten çok seviyorum.							
2.	El değmemiş doğal alanlarda bulunmayı çok sıkıcı buluyorum.							
3.	Mutsuz olduğum bazı zamanlarda huzuru doğada buluyorum.							
4.	Doğanın içinde bulunmak benim için çok rahatlatıcıdır.							
5.	Zamanımı ıssız doğal alanlarda geçirmektense, şehir merkezlerinde geçirmeyi tercih ederim.							
6.	Doğayla içi içe olmak için, zamanımı doğal							

	ortamlarda geçirmekten zevk alıyorum.						
7.	Doğanın sessizliğinde huzur buluyorum.						
8.	Ağaçlara ve kuşlara bakarak bir ormanda olmaktansa, bir alış – veriş merkezinde olmayı daha çekici buluyorum.						
9.	Bence doğada zaman geçirmek sıkıcı .						

ÖLÇEK 2: ÇEVRESEL EYLEMLER

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Çevreci bir gruba katılmak ve aktif olarak yer almak isterim.							
2.	Çevre koruma için para toplanmasına yardımcı olabileceğimi sanmıyorum .							
3.	Çevreci bir organizasyonda yer almak istemem .							
4.	Çevreye karşı duyarlılık (yani çevre koruma) çok paraya mal oluyor. Para toplanmasına yönelik bir çaba içerisinde bulunabilirim.							
5.	Çevreyle ilgili bir şey için parasal yardım yapmak							

	istemem.							
6.	Dönüşüm kampanyalarını desteklemek için kendimi zorlamam.							
7.	Sık sık çevrenin önemli olduğuna başkalarını inandırmak için çaba sarf ederim.							
8.	Çevreci bir organizasyonu desteklemek isterim.							
9.	Çevre korumanın önemli olduğu konusunda başkalarını hiçbir zaman ikna etmeyi denemem.							

ÖLÇEK 3: ÇEVRESEL TEHDİT

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Eğer her şey böyle devam ederse, gelecekte çok büyük çevresel felaketlerle karşı karşıya kalacağız.							
2.	İnsanlar doğaya müdahale ettiğinde çoğunlukla yıkıcı sonuçlar ortaya çıkıyor.							
3.	Her şeyin böyle devam etmesi halinde büyük bir çevresel felaketle karşılaşacağımız çok saçma bir düşünce.							

4.	Hızlı ekonomik büyümenin yarattığı bir çevresel sorun göremiyorum bunun sadece birçok faydası var.						
5.	Doğanın dengesinin çok hassas olduğu ve kolaylıkla bozulabileceği çok kötümser bir düşünce						
6.	Çevrenin insanlar tarafından büyük oranda tahrip edildiğine inanmıyorum .						
7.	Doğanın acımasız istilasının bizi çevresel bir çöküşe götürdüğünü düşünenler kesinlikle haksızlar .						
8.	Hükümet ham maddelerin sürekliliğini temin için, bunların hangi oranda kullanıldıklarını kontrol etmelidir.						
9.	Hükümetler güneş enerjisi gibi alternatif enerjinin gelişimiyle ilgili araştırmalara daha büyük ekonomik destek vermelidir.						
10.	Doğanın sadece var olduğu için bile değerli olduğuna inanmıyorum .						

ÖLÇEK 4: İNSANLARIN DOĞADAN FAYDALANMASI

1 2 3 4 5 6 7

1.	İnsanların daha fazla bir ekonomik büyüme için doğaya zarar verme hakları yoktur.						
----	---	--	--	--	--	--	--

2.	İnsanlar, insan gelişiminin doğaya nasıl zarar verdiğine nerdeyse hiç dikkat etmiyorlar .						
3.	Doğayı korumak, ekonomik büyümeyi korumaktan daha önemlidir.						
4.	Artık doğayı ekonomik amaçlar için kaynak olarak kullanmamalıyız .						
5.	Çevreyi korumak, insanların işlerini korumaktan daha önemlidir.						
6.	Doğa kendi sürekliliği için değerlidir.						
7.	Nüfus artışının en olumsuz yanı, birçok doğal alanın zarar görüyor olmasıdır.						
8.	Özel yeteneklerimize rağmen, insanlar hala doğanın kanunlarına uymak zorundadır.						
9.	Ormanların tarım için yok edilmesini görmek beni üzüyor.						
10.	Ekonomik yönden ne kadar faydalı olursa olsun doğal alanların yok olmasına karşıyım.						

ÖLÇEK 5: BİLİM VE TEKNOLOJİYE GÜVEN

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Birçok çevresel problem daha çok ve daha ileri teknolojinin uygulanması ile çözülebilir.							

2.	Bilim ve teknoloji eninde sonunda kirlilik, nüfus artışı ve kaynakların yok olması ile ilgili problemlerimizi çözecektir.						
3.	Modern bilim çevresel problemlerimizi çözemeyecektir.						
4.	Çevresel problemlerimizi çözmek için bilim ve teknolojiye güvenmeyi sürdürmeliyiz.						
5.	İnsanlar eninde sonunda çevresel problemleri nasıl çözeceklerini öğrenecekler.						
6.	Bilim ve teknolojideki ilerlemenin çevresel problemleri çözeceğine dair olan inanç tamamen yanlıştır.						
7.	İnsanlar eninde sonunda, doğanın kendini kontrol için nasıl çalıştığı ile ilgili yeterli bilgiyi öğreneceklerdir.						
8.	Bilim ve teknoloji çevreye karşı büyük tehditleri çözemezler.						

ÖLÇEK 6: NÜFUS ARTIŞI POLİTİKALARINA DESTEK

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Nüfus artışını kontrol etmemiz gerektiğini benimseyen bir düşünce yanlıştır.							
2.	Bir aile bakımını sağlayabildikten sonra istediği kadar çocuk sahibi olmalıdır.							

3.	Devlet, iki ya da daha az çocuk sahibi olmanın önemi konusunda topluma eğitim vermelidir.						
4.	Bir çiftin sahip olacağı çocuk sayısını asla sınırlandırmamalıyız.						
5.	Nüfus fazlalığının bir sorun olduğunu düşünenler tamamen yanılıyorlar.						
6.	Dünya nüfusunu önemli ölçüde azaltırsak, daha iyi bir durumda oluruz.						
7.	Devletin, aileleri sahip olacakları çocuk sayısı hakkında sınırlamaya hakkı yoktur.						

Ek – 2: Kişisel Bilgi Anketi

Adı ve Soyadı :				Sınıf:	
Anabilim Dalı:				Sınıf:	
Cinsiyet: Kız () Erkek ()		Doğum Yılı:		Ailenizin Yaşadığı Yer:	
Anne Mesleği :		Baba Mesleği :			
Annenizin Eğitim Durumu	Babanızın Eğitim Durumu	Bitirdiğiniz Lise Türü	Geri dönüşüm (kağıt, cam gibi bazı maddelerin tekrar kullanılması) sizce önemli midir?		
Okur yazar değil ()	Okur yazar değil ()	Genel Lise ()	Bir ürünün daha pahalı olmasına bile yol açsa endüstride geri dönüşümlü maddelerin kullanılması destekler misiniz?		
Okur yazar ()	Okur yazar ()	Anadolu Lisesi ()	Öğretim hayatınız boyunca çevre bilinci konusunda yeterince bilgilendirildiğinize inanıyor musunuz?		
İlköğretim mezunu ()	İlköğretim mezunu ()	Anadolu Öğretmen Lisesi ()	Dikiminizi kendinizin yaptığı veya sizin adınıza dikilen kaç ağacınız var? Hiç() 1() 2() 3() 4() 5()		
Ortaöğretim	Ortaöğretim	İmam Hatip Lisesi	Sizce ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli çevresel sorunlar nelerdir?		
Fakülte mezunu ()	Fakülte mezunu ()	Fen Lisesi ()	1. 2..		
Lisans üstü ()	Lisans üstü ()	Süper Lise ()	 3.		
		Özel Okul –Kolej	 4.		
		Meslek-Teknik	 5.		
			 6.		
Diğer (Lütfen Belirtiniz) ()					

Çevreyle ilgili takip edilen yayınlar (Birden fazla madde işaretlenebilir)	Çevre eğitimi ile ilgili alınan dersler (Birden fazla madde işaretlenebilir)	Üye olduğunuz bir çevre kuruluşu var mı? Evet () Hayır () Cevabınız evet ise ismini yazınız.	Çevre bilincinin oluşmasında aşağıdaki faktörlerden hangilerinin daha etkin olduğunu düşünüyorsunuz? (Birden fazla madde işaretlenebilir)
National Geographic ()	Lisede Çevre ve İnsan Dersi		Okuldaki çevre konulu dersler ()
Atlas Dergisi ()	Zayıf () Orta ()	Greenpeace çevre örgütünün	Çevre örgütlerinin çalışmaları ()
Çevre ve İnsan Dergisi ()	Lisede Biyoloji 3 Dersi	çalışmaları ile ilgili	Ailede verilen çevre bilinci ()
Gazetelerin çevre ile ilgili haberleri ()	Zayıf () Orta () İyi ()	Çalışmalarından haberdar değilim ()	Dini inançlar ()
TV belgeselleri ()	Çevre ile ilgili lisede ders almadım ()	Çalışmalarını destekliyorum ()	Medya (Basın-Yayın) ()
Hiçbiri ()	Hiçbiri ()	Çalışmalarını yanlı buluyorum ()	Akran grupları ()
Diğer (lütfen belirtiniz) ()	Diğer (lütfen belirtiniz) ()		Diğer (lütfen belirtiniz) ()

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Lütfi YALÇIN

Sürekli Adresi: Atapark Mahallesi 1329. Sokak No:7/3

Keçiören - Ankara.

Doğum Yeri ve Yılı: Çankırı/Çerkeş – 1982

Yabancı Dili: İngilizce

İlköğretim: Orhan Gazi İlköğretim Okulu (1–8)

Ortaöğretim: Ankara Gazi Lisesi (9 – 11)

Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Fakülte: Eğitim Fakültesi

Anabilim Dalı: Fen Bilgisi Öğretmenliği A.B.D.

Çalışma Hayatı: 18.09.2005–18.09.2007 tarihleri arasında Ankara ili Formül Pusula Dersanesi Fen ve Teknoloji öğretmenliği,

14.04.2008 tarihinden itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri’ nde Astsubay olarak görev yapmaktayım.

Halen bu görevime devam ediyorum.